Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди
Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 283 (10880) | 1978 чылдың декабрь 10, воскресенье | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 кэп.

БЕДИК НЕГЕЛДЕНИҢ БАЙДАЛЫНГА

Партияның XXIII Кызыл хоорай конференциязындан

Бурунгу хүн найысылал Кызылдың партия конференциязы эрткениниң дугайын «Шынның» дүүнгү дугаарынга дыңнаткан болгай. Аңаа «СЭКП хоорkомунуң ажылының дугайында отчёду болгаш СЭКП-ниң XXV съездизиниң, СЭКП ТК-ның ноябрь (1978 чыл) Пленумунуң шиитпирлерин, ол Пленумга СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң чугаазында айтыышкыннарны боттандырар талазы-биле хоорайның партия организациязының сорулгалары» деп илеткелди партия хоорkомунуң бирги секретары А. И. Пожидаев кылган. Илеткелдиң талазы-биле: № 2 АТБ-ниң чолаачызы Е. А. Кузовлев, районнар аразының «Сельхозтехника» каттыжыышкынының эргелекчизи С. М. Голдырев, эът комбинадында парторганизация секретары Г. В. Астафьева, Красноярскиниң политехниктиг институдунуң Кызылда филиалының директору Д. Б. Бузур-оол, «Кызыл үлетпүр тудуг» эргелелинде бригадир К. К. Күжүгет, № 14 школаның директору Л. А. Галактионов, ВЛКСМ Кызыл хоорkомунуң бирги секретары К. Д. Сангы-Бадра, дааранылга фабриказының даараныкчызы Р. Т. Сумбаа, республика эмнелгезинде парторганизация секретары С. Д. Моломдай, Кызыл аъш-чем садыында садыгжы З. Г. Балыко, хоорkүүскомунуң иштики херектер килдизиниң начальниги Е. С. Ключников, «Кызыл тудуг» эргелелинде тудугжулар бригадири М. Д. Шиповаленко, Элегес-Аксында хана материалдар заводунуң директору К. С. Чащухин, пассажирлер АТБ-зиниң начальниги Е. И. Семыкин, «Тыва тудуг» тресте партком секретары С. Г. Красноперов олар санал берген.

СЭКП ТК-ның кежигүнүнге кандидат, СЭКП Тыва обкомунуң бирги секретары Г. Ч. Ширшин конференцияга делгереңгей чүве чугаалаан.

Отчёттуг үеде экономикага, ажыл-агый база культура тургузуушкунунга, хөй-нииты организацияларынга партийжи удуртулганың күштелгенин, найысылалдың партия организациязының сан талазы-биле өскенин, организас, идея талазы-биле быжыкканын, ажыл-херекке коммунистерниң авангардчы ролюнуң бедээнин, күш-ажылчы коллективтерге партийжи салдарның улгатканын илеткелчи болгаш санал бергеннер демдеглээн.

— Отчёттуг үеде партияның хоорай организациязы СЭКП-ниң XXV съездизиниң, СЭКП ТК-ның ооң дараазындагы Пленумнарының база партияның XVI область, XXII хоорай конференцияларының шиитпирлеринге дүүштүр бүдүрүлгениң ажыктыын бедидеринче база ажылдың шынарын экижидеринче, күрүне планнарын болгаш социалистиг хүлээлгелерни күүседиринче коммунистерниң болгаш бүгү ажылчы чоннарның күжүн мобилизастаар талазы-биле чогуур ажылдарны чорудуп келген — деп, конференцияга отчёт илеткел кылган СЭКП хоорkомунуң бирги секретары **А. И. Пожидаев** чугаалаан.

Улус ажыл-агыйынга удуртулганы күштелдиргени, коллективтерге партийжи-организакчы болгаш масса-политиктиг ажылдың деңнелин бедиткени, кадрларны таарыштыр тургусканы, дээштиг социалистиг чарышты калбартканы пландыг сорулгаларны болгаш социалистиг хүлээлгелерни күүседиринге улуг идиг берген.

Илеткелчиниң киирген сан-чурагайларындан алырга ниитизи-биле беш чылдың эрткен үезиниң-даа, бо чылдың-даа планнарын күүседиринче бурунгаарлаашкыннар бар. Беш чыл планында көрдүнгенин ёзугаар алырга ийи чыл он бир айларда найысылалдың үлетпүр продукция сайгарар планын 104,4 хуу, а чүък сөөртүлгезиниң планын 100,6 хуу, үүрмектеп садар бараан саарылгазынының —102,8, амыдырал хандырылгазының — 103,4 хуу күүсеткен. Тоску беш чылдың ол үези-биле деңнээрге, улус ажыл-агыйын хөгжүдеринге 5,2 миллион хөй рубльди киирген.

ОТЧЕТТУГ үеде хоорайның үлетпүрү элээн бурунгаар базымны кылган, беш чылдың эгезинден бээр үлетпүр бүдүрүлгезиниң хемчээлиниң өзүлдезин 24,6 хуу кылдыр хандырган. Планнан ажыр 4520 муң рубльдиң продукциязын бүдүрген.

Ынчаарга бо чылдың 11 айларында үлетпүр продукциязын бүдүрериниң планы 101,9 хуу, ону сайгарары 101,7 хуу күүсеттинген. Баштайгы саналгалар-биле алырга, хоорайның үлетпүр ажылдакчылары ниитизи-биле бо чылдың социалистиг хүлээлгезин күүседип болур.

Онгу беш чылды хуусаа бетинде күүседир дээш социалистиг чарышты калбарткаш, 57 бүдүрүлгелерниң болгаш организацияларның 11-и база 59 цехтер, участоктар, ээлчеглер болгаш бригадалар, 700 ажыг ажылчыннар үш чылдарның планын ССРЭ-ниң чаа Конституциязының бир чыл оюнда күүседипкен, 149 кижи 1980 чылдың үлүүнде ажылдап турар, а 47 кижи беш чыл планын күүседипкен.

Күш-ажылга үлегер-чижээн көргүзүп, беш чыл планын күүседиринге үени мурнап турар коммунистерниң аттарын конференцияга сеткил ханыышкыны-биле адаан. Коммунистер: дааранылга фабриказында Р. Д. Сумбаа, автосептелге заводунда Н. Г. Зайцев, В. Р. Хунай-оол, хлеб заводунда Е. И. Саньева, № 2 АТБ-де И. С. Баев, Н. Н. Сорокин болгаш өскелер-даа амгы үеде 1981 чылдың үлүүнде ажылдап турар.

Хөй-хөй бүдүрүлгелерде партия организациялары коллективтиң ёзулуг дайынчы өөзү болуп, салдынган сорулгаларны күүседиринче ажылчыннарның күжүн мобилизастаар талазы-биле шудургу организакчы болгаш политиктиг ажылды чорудуп турарының чижектерин конференцияга көргүскен. Ындыгларга «Росводпром» каттыжыышкынының демир-бетон кылыглар заводунда, дааранылга фабриказында, «Каа-Хем» разрезинде болгаш өске-даа коллективтерде парторганизацияларны хамаарыштырган.

БҮДҮРҮЛГЕНИҢ ажыктыы бедидери болгаш ажылдың шынарын экижидер дээш демисел отчёттуг үеде хоорайның партия организациязының ажылынга чугула черни ээлээн дээрзин конференцияга илеткелчи болгаш санал берген делегаттар Кызылдың эът комбинадында парторганизация секретары **Г. В. Астафьева**, дааранылга фабриказында даараныкчы **Р. Т. Сумбаа**, районнар аразының «Сельхозтехника» каттыжыышкынының эргелекчизи **С. М. Голдырев** болгаш өскелер-даа онзалап демдеглээн. Даараныкчы Р. Т. Сумбаа бодунуң саналынга:

— Беш чылдың планын үш чылдарда күүседирин партияның XVI область конференциязынга хүлээнген турган мен, ону ийи чыл он айларда күүсеткенимни бо конференцияга рапорттап тур мен. Эрткен үениң дургузунда 9250 платьелерни даарап бүдүрдүм. Бистиң бүдүрүлгевисте план күүседиринге мурнап турар өске-даа коммунистер, ажылчыннар бар. Ооң-биле кады мээң даараныкчы өөрүм ажылдың шынарын бирги черниң айтырыы кылдыр көрүп турар — деп дыңнаткан. Мурнакчы даараныкчы күш-ажылчы ол улуг тиилелгени шак-минута бүрүзүн чөп чарыгдап, дескилгелиг технологияны, ол фабрика-биле төрелдешкек бүдүрүлгелерниң эки дуржулгазын доктаамал өөренип, ажыглап тургаш чедип алганын дыңнаткан.

Черле ынчаш, бо фабриканың партия организациязы ажылчыннарның күжүн пландыг сорулгаларны күүседиринче мобилизаставышаан, продукцияның шынарын бедидериниң айтырыын кичээнгейниң төвүнде тургускан. Коллективке шынар хүнүн эртирип, ол дугайында айтырыгларны партия хуралдарынга чугаалажып турар. Дааранылга фабриказы хөй нуруузунда дээди категорияның продукциязын бүдүрерин чедип ап, бирги сорттуң кылыгларын 96,6 хуу чедирген.

Ниитизи-биле найысылалдың бүдүрүлгелеринге кылыгларның техниктиг деңнелин бедидер талазы-биле 300 ажыг хемчеглерни боттандырган. Кылыгларның 16 хевирлеринге күрүнениң Шынар демдээ тывыскан. «Тыва көдээ тудуг» трестиң демир-бетон кылыглар заводунуң, хоорайның сүт заводунуң, эът комбинадының болгаш автосептелге заводунуң бүдүрген продукциязының шынары элээн экижээнин конференцияга чижектер-биле көргүскен.

СЭКП ТК-НЫҢ чоокта чаа эрткен ноябрь Пленумунга эш Л. И. Брежнев бис тудугжуларны болганчок-ла шугумчулей бээр улус болгай бис, ынчалзажок экономиктиг күчүнү кедүрерише оларның киирип турар кайгамчык улуг үлүүн чоптуу-биле демдеглээри чугула дээрзин айыткан. Онгу беш чылдың эрткен үезинде найысылалдың тудугжулары база-ла аажок улуг хемчээлдиг ажылды кылганнар.

Партия хоорkому «Тыва тудуг» тресте партком, тудуг эргелелдеринде партия эге организациялары отчёттуг үеде тудугжулар ортузунга ажылды күштелдирер, тудуг организацияларынга удуртулганы экижидер талазы-биле чамдык ажылдарны чорутkан. Ооң түңнелинде капитал салыышкынын шиңгээдип алырының ажыктыы бедээн. Ийи чыл он бир айларда 72,1 миллион рубльди шиңгээдип алган азы тоску беш чылдың ол-ла үези-биле деңнээрге 7,8 хуу өзүлделиг болган. Кол фондуларны ажыглалга киирери 18,1 миллион рубльге азы 46,3 хуу өскен. Элегес-Аксында хана материалдарының заводу база ыяш болбаазырадыр ажылдаар завод, алгы заводунуң кидис идик кылыр цеги, республиканың хөгжүм-шии театры ышкаш чугула тудугларны ажыглалга киирген. 73,5 муң дөрбелчин метр шөлдүг чуртталга бажыңнарын, 560 олуттуг школа назы четпээн уруглар албан черлерин болгаш өске-даа объектилерни ажыглалга киирген.

Тудуг-монтаж ажылының хемчээлиниң улам өзүп турарын барымдаалааш, капитал тудугга партийжи салдарны күштелдирер сорулга-биле тудугларда партия организацияларын быжыглаарының хемчеглерин алган. Тудугларда коммунистер күш-ажылды организастаарын экижидеринге дээштиг салдарны чедирип, эки ажыл-херектерниң эгелекчилери болуп, тудугнуң хемчээлин калбартыр, аңаа ажылдың шынарын экижидер дээш социалистиг чарыштың авангардында чоруп турар.

Найысылал Кызылдың транспорт, харылзаа, садыг организациялары болгаш амыдырал хандырылга бүдүрүлгелери база улус ажыл-агыйының өске-даа адырлары ону беш чылдың эрткен үезинде улуг бурунгаар базымны кылган. Ол-ла үеде чоннуң материалдыг болгаш культура амыдыралының деңнели улам бедээн. Партия организацияларының доктаамал деткимче дузазы-биле улус өөредилгези, медицина болгаш эртем, культура, чечен чогаал улам хөгжүп, сайзырап турар.

ЧЕДИП алдынган чедиишкиннерни шугумчулекчи ёзу-биле үнелевишаан, беш чыл планын күүседиринге хожудап турар чамдык коллективтерде байдалды конференция партийжи ёзу-биле анализтеп көрген. Курлавырларны болгаш аргаларны чедир ажыглавайн турарындан беш чылдың ийи чыл он бир айларында беш бүдүрүлге кол көргүзүглериниң планын күүсетпээн. Бо чылдың январь-ноябрьда продукцияны бүдүрериниң база сайгарарының, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң талазы-биле пландыг онаалдаларны «Тудуг кезектери» комбинат, Элегес-Аксының хана материалдар заводу, балык заводу, пиво заводу күүсетпээн.

Чамдык бүдүрүлгелерниң удуртукчулары бүдүрүлгени интенсификастаарынга курлавырларны долу ажыглаарының, күштерин мөөңнээриниң, коллективтерге организакчы болгаш кижизидикчи ажылды экижидериниң эргунга ажылдың хөй нуруузун чылдың сөөлгү айларынче чылдыргаш, а ооң соонда ону пландан казыдып каатарын оралдажыр шын эвес практика узуткаттынмаан. 1976—1977 чылдарда Улуг-Хем ыяш-үлетпүр ажыл-агыйы, балык, пиво заводтары, «Тудуг кезектери» комбинат, алгы заводу планнарын эвээжедириниң талазынче ёскерткен. Оларда партия организациялары ындыг шын эвес практиканы чогуур өйүнде эскербээн болгаш шиитпирлиг хемчег албаан.

Планнарны чамдык коллективтерниң күүсетпээни база ону ынчаар «эде көрүп» турары ниитизи-биле хоорайның үлетпүрү беш чыл планын күүседиринге хожудаашкынны болдуруп турар. 2 чыл 11 айларда тууйбу, энтээр демир-бетон, дилиг материалдары, чугай, эзиртпес суксуннар база пиво бүдүрер болгаш балык тудар талазы-биле план күүсеттинмээн. Ниити түңү 5200 муң рубльдиң продукциязын план-даалгага чедир бүдүрбээн.

БҮДҮРҮЛГЕЛЕРГЕ, тудугларга, транспортка, садыгга күш-ажылды шын организастап, ооң бүдүрүкчүлүүн бедидериниң дугайында айтырыглар конференцияга улуг черни ээлээн. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң өзүлдезиниң темпизин беш чыл планын ёзугаар 18 хуу чедирер турган, а херек кырында 15 хуу болган. Бо чугула көргүзүгнүң талазы-биле пландыг онаалданы 6 бүдүрүлге күүсетпээн, а 5 бүдүрүлге ону эрткен чылдың деңнелинден кудулаткан.

Бо-ла айтырыгларга холбаштыр илеткелчи болгаш санал берген делегаттар: № 2 АТБ-ниң чолаачызы **Е. А. Кузовлев**, районнар аразының «Сельхозтехника» каттыжыышкынының эргелекчизи **С. М. Голдырев**, Кызылда аъш-чем садыының садыгжызы **З. Г. Балыко**, Пассажирлер АТБ-зиниң начальниги **Е. И. Семыкин** болгаш өскелер-даа тодаргай доктааганнар.

Хоорайның № 2 АТБ-зиниң комсомолчу-аныяктар бригадазының бригадири Е. А. Кузовлев ниитизи-биле ооң бригадазы планын ажыр күүседип турарын чугаалааш, бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаарынга шаптыктап турар чүүлдерни шугумчулээн.

— Бистиң автобүдүрүлгевисте машиналарның техниктиг белениниң коэффициентизи ам-даа куду. Кала-даа баарга машиналарга чүъкту чүдүрерин болгаш ону дүжүрерин аажок саададыр. Саян ажыр орук узун болгаш кышкы үеде чолаачыларга аажок берге. Орукка чораан чолаачылар дыштаныр, чемненир черлер-

(Төнчүзү 2-ги арында).

КОСМОНАВТЫЛАР— КӨДЭЭ ИШЧИЛЕРГЕ

Көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезинге колхозтарның болгаш совхозтарның бригадалар база звенолар аразынга социалистиг чарыжының тиилекчилери—Казах ССР-ниң көдээ ажыл-агый мурнакчыларынга ССРЭ-ниң ужудукчу космонавтылары Ю. А. Гагарин аттыг шилчиир вымпелдерни Звездный хоорайга тывыскан.

ЧУРУКТА: (солагай талазындан) көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң мурнакчылары, дүжүт дээш социалистиг чарыштың тиилекчилери—Кокчетав областа «Валихановский» совхозтуң механизатору К. Н. Нугманов, Целиноград областа «Шуйский» деп тараалаң совхозтуң тракторжу бригадазының бригадири, эш Л. И. Брежневтиң «Кур чер» деп номунда кирген баштайгы кур-чержилерниң бирээзи, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры М. Е. Довжик, Кокчетав областа «Ульгули» деп совхозунда трактор бригадазының бригадири, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры И. Ш. Бактаев олар ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтызы, Совет Эвилелиниң ийи дакпыр Маадыры ужар чүүлдүң генерал-лейтенантызы В. А. Шаталов-биле кады турлар.

СЭТА-ның фотохроникаазы.

БОТТУГ ЭРГЕЛЕР БОЛГАШ ХООЗУН ЭРГЕЛЕР

Москваның хөй-ниитизиниң Кижи эргелериниң хүнүнге тураскааткан хуралы декабрь 8-те болган.

Профессионалдар Эвилелдериниң Бүгү-эвилел Төп Чөвүлелиниң даргазы А. И. Шибаев ону ажыткан.

«ССРЭ Конституциязы — социалистиг ниитилелдиң демократиязының болгаш буянныг мөзү-бүдүжүнүң дээди илерели» деп илеткелди ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының оралакчы президентизи П. Н. Федосеев кылган. Улуг Октябрьның бүгү делегейге төөгүлүг чаалап алыышкыннарының бирээзи болза, бистиң социалистиг демократиявыс болган деп, ол чугаалаан. ССРЭ-ниң чаа Конституциязы ооң хөгжүлдезиниң диалектиказын илередип, күрүнени хүн бүрү эргелеп башкарарынга бүгү ажылчы чоннарның киржилгезиниң улам калбарып орарын көргүзүп турар. Хамааты, экономиктиг, социал, культура болгаш өске-даа эргелерни, ниитилелдиң бүгү кежигүннериниң күш-ажылды, өөредилгени, культураны, эртемни хостуг чедип алырын, күрүнени эргелеп башкарарынга киржири хостуг болур чорукту хүндүлеп көөрүн харын чүгле социализм үезинде хандырып турар.

Кижи эргелериниң Хүнүн эрттирери делегейге демократияның камгалакчызы, расизм, апартеид, геноцид ышкаш кижиниң эргелерин ындыг массалыг үрээр чорукларга удур демиселчи болур Совет күрүнениң ролюн улам калбак көргүзер арганы биске бирип турар. Кижи эргелериниң дугайында айтырыг делегей аренаазында идеологтуг демиселде онза чидии-биле тургустунуп, ол чорук Барыын чүкте чамдык бөлүктерниң «кижиниң эргелерин камгалаар» дээр айтырыгны соора ажыглаар дээр оралдажыышкыннары-биле дыка улуг чергелиг холбаалыг болу берген амгы байдалдарда бо хүннү эрттирери улам чугула.

Кижиниң эргелериниң айтырыгларын демагогиктиг көөр чорук эн-не реакцылыг империалистиг бөлүктерниң делегейниң дүшкүүрлүг чоруун чавырылдырарының политиказындан аткаарлаашкынын пропагандачы арга-биле чаап чажырар, ол ышкаш Совет Эвилелиниң политиказынга делегейниң хөй-ниитизиниң бүзүрелин баксырадыр, социалистиг дем каттыштырылга чурттарының база делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкининиң чаңгыс эвин чарылдырар дээр сорулгаларга ажыглаттынып турар. Ол өжээнниг пропагандистиг кампанияны Каттышкан Штаттар болгаш ооң эвилелчилери чүгле массалыг информация черлерин дамчыштыр эвес, харын делегей шуулганнарынга база чорудуп турар. «Кижиниң эргелерин» сагыырының дугайында тодаргай негелделерни өске чурттар-биле, чижээ, экономиктиг, эртем-техниктиг болгаш ниитилел харылзааларының айтырыгларының талазы-биле ийи талалыг керээлерни болгаш дугуржулгаларны АКШ-тың чарарының негелделери кылдыр американ хоойлужудулгага кииреринин оралдажыышкыннары безин кылдынып турар.

Кижи эргелериниң дугайында айтырыг талазы-биле декларациялар болгаш медеглелдер үндүрүп турар барыын талакы чурттар ол хирезинде боттарының алган хүлээлгелерин боттандырарындан болганчок-ла ойталап, делегейниң эң чугула документилеринге каттыжарындан быдлап турар. Чижээ, хуусаазы эрткен дээр чорукту дайын талазы-биле кемниг үүлгедиглерге хамаарыштырбазының дугайында конвенциядан база апартеидтиң кемниг үүлгедиглерин сый шаварының болгаш ону кезедириниң дугайында делегей конвенциязындан олар быдлап турарлар. Кижиниң эргелериниң талазы-биле бүгү-ле кол дугуржулгалардан АКШ чаңгыс чүгле херээженнерниң политиктиг эргелериниң дугайында конвенцияның киржикчизи болуп турар. АКШ-та эр болгаш херээжен улустуң деӊ эргезин хоойлужудуп быжыглаваан.

Геноцидтиң кемниг үүлгедиглерин болдурбазының болгаш ону кезедириниң дугайында ооң 1948 чылда-ла ат салганы конвенцияга АКШ-тың каттыжып кирерин американ конгресс үжен чыл мооңдактап келген. Кеш-сөөктү ылгай көөрүнүң бүгү хевирлерин узуткаар дугайында делегей конвенциязынга АКШ чээрби чыл мурнунда ат салган. Ынчалзажок оортан-даа чүү-даа болбаан.

Амыдырап-чурттаар эрге ышкаш, кижиниң ындыг үндезин эргезиниң онза ужур-дузалыын үргүлчү онзалап демдеглевишаан, ССРЭ болгаш социалистиг өске-даа чурттар кижиниң эргезинге хамаарыштыр делегейге кады ажылдажылга КНО-нуң кол сорулгазы-биле — делегейге тайбыңны болгаш кады ажылдажылганы деткиири-биле чарылбас холбаалыг болур ужурлуун барымдаалап турар. Бо талазы-биле делегей органнарының ажыл-чорудулгазын Совет Эвилели болгаш социалистиг өске-даа чурттар чугула ужур-дузалыг кылдыр көрүп турар. КНО-нуң кижи эргелериниң талазы-биле комиссиязы ССРЭ-ниң инициативазын ёзугаар кижи бүрүзүнүң тайбыңның болгаш айыыл чок чорукнуң байдалынга чурттаар эргезиниң дугайында айтырыгны чоокта чаа көрүп, чогуур резолюцияны хүлээп алган. СЭКП-ниң XXIV съездизиниң ажылдап кылганы, XXV съездизиниң улам ыңай сайзыратты ажылдааны Тайбыңның төөгүлүг программазы делегей байдалынга ханы боттуг салдарын чедирип келген. Чавырылдырыышкынны улам ханыладырынче, чепсеглениишкинни дүжүрериниче, янзы-бүрү ниитилел тургузугларлыг күрүнелерниң ажыктыг кады ажылдажылгазын калбартырынче угланган чаа-чаа улуг эгелекчи саналдарны Совет Эвилели үргүлчү үндүрүп турар.

Ынчалза-даа боо-чепсектерниң эндере бүдүреринге, коргушчурунуң болгаш өжээннежириниң байдалын чидигленчиреринге сонуургалдыг империализмниң болгаш реакцияның салдарлыг күштери делегейде идепкейлиг хедерлип турар. Делегейниң политиктиг байдалын кадыкшыларынга, олар, ылангыя империалистиг күрүнелерниң шериг үлетпүр комплекстери шаптыктаарын оралдажып турар.

Тайбыңга өжээнниг империалистиг күштер кандыг-даа кара сагыштыг аргаларны ажыглаар чүве болза, делегейниң улустары тайбыңның херээн камгалап алыр дээрзинге бүзүрелдиг бис деп, П. Н. Федосеев түңнелинде чугаалаан.

Бөгүн Кижи эргелериниң Хүнүн демдеглевишаан, Совет Эвилелиниң болгаш социалистиг өске-даа чурттарының улустары демократияның болгаш чаагай чоруктуң хөгжүлдезинге, кижиниң эргелерин боттандырарынга кылган чүүлдери-биле, делегей социализминиң төөгүлүг чедиишкиннери, СЭКП ТК-ның ленинчи даштыкы политиказы делегей принциптериниң болгаш ол талазынга норма-чижектерниң тургустунарынга салдар чедирип турары-биле чоргаарланыр эргелиг.

«Демократия болгаш кижи эргелери деп билиишкиннерни буржуаз болгаш ревизионисчи пропаганданың хажыды болгаш сыр дедир тайылбырлаар чоруунга социалистиг ниитилелдиң хамаатыларының эргелериниң болгаш хүлээлгелериниң эң долу, боттуг комплексизин удурланыштыр тургузуп турар бис — деп, эш Л. И. Брежнев медеглээн.— Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле ажылчын ангыныы эрге-чагыргазының ачызында ажылчы чоннарның чедип алган ёзулуг үе-чаданы болур чаалап алыышкыннарын төөгүнүң деңзизинге салып турар бис».

Кижи эргелериниң Хүнү-биле холбаштыр бүгү чурттарның бүгү-ле чазактарынга, организацияларынга болгаш улустарынга КНО-нуң чиңгине секретары К. Вальдхаймның чагаазын хуралга номчаан.

Хуралдың киржикчилери чаңгыс эп-сеткил-биле резолюция хүлээп алган болгаш ону КНО-нуң чиңгине секретарынга чорударын шиитпирлээн. СЭКП ТК-ның, Совет чазактың тайбыңга ынакшылдыг даштыкы политиказын ында бүрүн чүлдүгзүнүп деткээн.

СЭТА-ның «Мен—Совет Эвилелиниң хамаатызы мен» деп фото-делгелгези-биле хуралдың киржикчилери танышкан. Кижиниң ССРЭ Конституциязында быжыглаттынган эргелерин бистиң чуртувуста канчаар боттандырып турарын ол делгелгеде чугаалап турар.

(СЭТА).

ЧЕДИИШКИННИГ КҮҮСЕТКЕН

Онгу беш чылдың үшкү чылының пландыг онаалдаларын доозур болгаш ажыр күүседир дээш социалистиг чарышты калбартыр дугайында СЭКП Төп Комитединиң, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның Чагаазы-биле танышкаш, күш-ажылчы темпизин бедиткен бүдүрүлгелерниң бирээзинге бистиң республикадан «Каа-Хем» хөмүр-даш разрези база хамааржыр.

Бо коллективтиң кежигүннери социалистиг чарышче бүрүн хаара туттунган. Разрезтиң участоктары, цехтери болгаш бригадалары, ол ышкаш тус-тус ажылчыннары бо чылдың эгезинде бедиткен социалистиг хүлээлгелерни алгылаан. Олар ниитизи-биле онгу беш чылдың баштайгы үш чылының планын октябрьның 7-де — ССРЭ-ниң чаа Конституциязының бир чыл оюнда күүседир хүлээлгени алгаш, ону алдарлыы-биле күүсеткен. Бо хүннерде 1978 чылдың пландыг онаалдаларын күүседир чоокшулай берген.

Хөмүр-даш разрезинде ажылдап турар ишчилерниң аразында кандыг-даа мергежилдиң ажылчыннары бар. Ында чамдык кижилер хөмүр-даш тыварынче дорт хаара туттунмайн турар-даа болза, ону тыпкан ишчилерге улуг ужур-дузалыг ажылдарны кылып турар. Ындыгларга «10/70 «А» деп боду чоруур экскаваторнуң башкарыкчыларын хамаарыштырып болур. Бо техника-биле черниң кырыкы картының дажын, довураан арыглап турар, ону аптаан соонда ам дагжылар хөмүр-дашты казып үндүрер.

«10/70 «А» деп экскаваторнуң башкарыкчылары база пландыг онаалданы чедиишкиниг күүседир дээш шудургу ажылдап, аразында социалистиг чарышты дээштиг калбарткан. Бо чылдың эрткен он бир айларының түңнели-биле бирги черни Валентин Ефимович Строкинниң удурткан экипажы чаалап алган. Бо улуг эвес коллектив он бир айларның дургузунда бүдүн чартык миллион кубометр довуракты казып үндүрген, чыл планын күүсеткен.

Бо экипажтың кежигүннери комсомолчу Владимир Симаков биле хоочун ажылчын, дагдыныкчы Николай Николаевич Шахматов разрез мурнакчыларының санында кирип турарлар. Ол чөп. Хоочун ажылчын Николай Николаевич бодунуң мөөңнеп алган арга-дуржулгазын хөй-хөй аныяктарга дамчыдып берип келген. Олар амгы үеде тускай ажылдап, башкызынга өөрүп четтиргенин илередип чоруурлар. В. Симаков мергежилди тергиин эки шиңгээдип алган-даа болза, дагдыныкчызы-биле кады чаңгыс экипажта ажылдап, ооң арга-дуржулгазын ам-даа мөөңнеп албышаан.

— СЭКП Төп Комитединиң ноябрь (1978 ч.) Пленуму чоокта чаа болуп эрткен. Ооң материалдары-биле бистиң экипажтың кежигүннери бирден бир чок танышкан болгаш ону деткип, эш Л. И. Брежневтиң үлетпүр ажылдакчыларының мурнунга салган сорулгазын күүседиринге үлүг-хуузун киирер дээш шудургу ажылдап турар бис — деп, Валентин Ефимович чугаалады.

Чыл төнчүзүнге чедир санныг хонуктар арткан. Бо арткан үеде хөйнү кылып, разрезтиң чедиишкиннеринге боттарының үлүг-хуузун улам хөйнү киирер дээш бо коллектив күжениишкиниг ажылдап турар.

ЧУРУКТА: В. Строкинниң экипажының кежигүннери: комсомолчу Владимир Симаков биле Николай Шахматов.

А. БЕЛОГОРСКИЙНИҢ фотозу.

БЕДИК НЕГЕЛДЕНИҢ БАЙДАЛЫНГА

Партияның XXIII Кызыл хоорай конференциязындан

(Төнчүзү. Эгези 1-ги арында).

ин белеткээр дугайында айтырыг ам-даа шиитпирлеттинмээн. Ол бүгүнү шиитпирлээр ужурлуг организацияларда партия хоорому негелдени күштелдирер ужурлуг — деп, ол чугаалаан.

Бүдүрүлгениң төлевилел күчүзүн дүрген шиңгээдип алырынче, бүдүрүлгениң кол фондуларын ажыктыг ажыглаарынче угланган хемчеглерни партия хоорому болгаш партия эге организациялары ап турза-даа, чамдык бүдүрүлгелерде кол фондуларны дыка багай ажыглап турар болгаш фонд эгидилгезиниң деңнели кедергей куду болуп артпышаан. 1975 чылдыынга деңнээрге бир рубльге онааштыр фонд эгидилгези 15 көпеек эвээжээн.

Тудуг материалдарының, аъш-чем үлетпүрүнүң бүдүрүлгелеринде машина-чепсектер ажыл чок аваа тургулаар, ээлчеглиг ажылдың коэффициентизи куду, цехтерде кадр ажылчыннарны четчелевээн. Ол чылдагааннар-биле «Тудуг кезектери» комбинатта, Улуг-Хем ыяш үлетпүр ажыл-агыйында, пиво заводунда чаңдык продукцияларны кылыр бүдүрүлге күчүлери чүгле 40—60 хуу хире шиңгээдип алдынган.

АЖЫЛДЫҢ шыңарын экижидеринче, камналга чурумун күштелдиреринче конференция улуг кичээнгейни салган. Мында база-ла чедир шиитпирлеттинмээн айтырыглар хөй. Шыңары багай продукцияны бүдүрер чорук хоорай бүдүрүлгелериниң продукциязының 20 хире хуузунуң бот-үнезин аартадырынга, артык хөй материалдыг курлавырларны чарыгдаарынга чедирген. Хүлээлгеде көрдүнгениниң ёзугаар эрткен үш чылдарда 430 муң рубльди камнап алыр турган, чүгле 370 муңну камнап алган. Ол-ла үеде 1500 тонна цементини, 80 тонна металлды, барык-ла 3 муң кубометр тудуг ыяжын нормадан ажыр чарыгдаан.

Экономиканы дүрген хөгжүдеринге бир чугула үнер дөс ажыл-шагын эң ажыктыг ажыглаары дээш демиселди күш-ажылчы коллективтерге СЭКП хоорому болгаш партия организациялары күштелдиргенинден ажыл шагының чидириин элээн кызырылган. Күш-ажылдың сагылга-чурумунуң деңнели база бедээн.

Ынчалзажок күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаар, ажылчын кадрларны кижизидер талазы-биле ажылдың деңнели чамдык бүдүрүлге, тудуг, транспорт коллективтеринде ам-даа чавыс болуп артпышаан. 1976—1978 чылдарда чүгле үлетпүрге прогулдан ажыл шагының чидириг 17,6 муң кижи-хүнү болган, оон уржуундан 1325 муң рубльдиң продукциязын чедир бүдүрбээн. Тууйбу заводунуң, сайгарылга баазазының, Элегес-Аксында хана материалдар заводунуң болгаш тудуг организацияларының коллективтеринде күш-ажылдың сагылга-чуруму кошкак болуп артпышааның конференцияга шүгүмчүлээн.

НАЙЫСЫЛАЛГА капитал тудуунуң хөгжүлдезинде чедир шиитпирлеттинмээн айтырыглар конференцияга чидиг-биле тургустунган. Аңаа холбашкан айтырыгларны СЭКП хоорому-нуң пленумнарынга, оон бюроларынга партия-ажыл-агый активиниң хуралдарынга, хоорай Совединиң сессияларынга үргүлчү чугаалажып турза-даа, оларга хүлээп алган шиитпирлерниң дээштии чавыс.

Бо беш чылдың эгезинден бээр хоорайның тудуг организациялары 19,4 миллион рубльди чедир шиңгээдип албаан, 45,6 миллион рубльдиң кол фондуларын чедир ажыглалга киирбээн, кызылчылар 35 муң дөрбелчин метр шөлдүг чуртталга бажыңнарын чедир албаан. Бо чылын ажыглалга кирзе чогуур 48 объектилериниң эрткен 11 айларда чүгле 27-зин дужааган. «Кызыл тудуг» эргелели, «Кызыл үлетпүр тудуг» болгаш чер ажылы кылыр тудуг эргелелдери, № 81 тудуг эргелели, хоорайның септелге тудуг эргелели ышкаш улуг-улуг тудуг организациялары бүдүрүлге программазын күүсетпейн келген.

Планнарны күүсетпес, тудугларны кылыр хуусаазын узадыр, доозулбаан тудугларның санын көвүдедир, акша-хөреңгини, материалдыг курлавырны болгаш ажылчын күжүн аңгы-аңгы тудугларже чашкаңнаар чорук чыл-чылы-биле үргүлчүлеп келген. Тудуг шөлдеринде тудугжуларның күш-ажылын багай организастаан, ажылчыннарны тудуг материалдары-биле чогуур өйүнде хандырбайн турар, кезээлиг бригада аргазы-биле ажылдаар методту кончуг кошкак ажыглап келген. Бо айтырыгга холбаштыр делегаттар: «Кызыл үлетпүр тудуг» болгаш «Кызыл тудуг» эргелелдеринде бригадирлер **К. К. Кужугет, М. Д. Шиповаленко** шыңгыы шүгүмчүлелдерни кылган.

— Бисте кезээлиг бригада аргазы-биле ажылдаарынга таарымчалыг байдал амдыгаа чедир тургустунмаан, тудуг шөлүнге тууйбу, цемент болгаш өске-даа чугула материалдарны чогуур өйүнде әккелбес, ынчангаш ай-айы-биле ажыл чок аваа турар ужурга бо-ла таваржыр — дээш, К. К. Кужугет, мынчаар уламчылаан: — Тудугларда ажылды кошкак механизастаан, ында хөй вуруузунда чаңгыс ээлчег-биле ажылдап турар. Ындыг болганда күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү канчап бедиир, планны канчап күүседир боор. «Тыва тудуг» трези, бистиң тудуг эргелелдеривис бо айтырыгларже шоолуг кичээнгей салбас. Ол бүгүнү таарымчалыг кылдыр шиитпирлээринге СЭКП хоорому чогуур дузаны көргүзер боор деп бүзүреп турар бис.

ООҢ-БИЛЕ чергелештир отчёттуг үеде партийжи организастыг болгаш идеологтуг ажылдың деңнелин бедидер, ажыл-агыйжы политиктиг сорулгаларны шиитпирлээринге партия эге организацияларының дайынчы аргазын, ролюн күштелдирер, коммунистерниң бүдүрүлгечи болгаш хөй-ниитичи идепкейин бедидер талазы-биле СЭКП хоорому чамдык ажылдарны чоруткаанын конференцияга демдеглээн. Партийжи хүрээлениң өзүлдезинче, кадрларны таарыштыр тургузуп база кижизидериниң, хүлээп алган шиитпирлер күүселдезин организастаарын экижидериниң база Советтерге, хөй-ниити организацияларынга удуртулганы күштелдирериниң айтырыгларынче кичээнгей күштелген.

Коллективти сырый каттыштырар, ажыл-ишчилерниң күжүн планныг сорулгаларны күүседиринче мобилизастаар талазы-биле автосептелге заводунда, Кызыл «ЦЭС» тудуунда, Кызыл аъш-чем садыында болгаш өске-даа хөй коллективтерде партия организациялары эки дуржулганы чедип алганын демдеглеттинген.

Ынчалзажок илеткелден болгаш делегаттарның саналдарындан алырга, «Тудуг кезектери» комбинатта, пиво заводунда, хууда чагыглар-биле хеп даараар фабрикада болгаш өске-даа чамдык коллективтерде партия эге организацияларының дайынчы аргазы куду, коллективти сырый каттыштырарынга, кижилер-биле ажылды экижидеринге партийжи салдары кошкак боон артпышаан.

Ажылчы чоннарның, ылаңгыя аныяктарның коммунистиг кижизидилгезиниң, дээди болгаш ортумак өөредилге черлериниң болгаш школаларның ажыл-чорудулгазының, социалистиг хоойлуну база корум-чурумну шыңгыы сагыырының дугайында конференцияга шыңгыы партийжи чугаалар болгулаан. Бо айтырыгларга илеткелчи болгаш санал берген делегаттар: Красноярскиниң политехниктиг институдунуң Кызылда филиалының директору **Д. Б. Бузур-оол**, ВЛКСМ Кызыл хоорому-нуң бирги секретары **К. Д. Сангы-Бадра**, № 14 школаның директору **Л. А. Галактионов**, Кызыл хоорукүүскому-нуң иштики херектер килдизиниң начальниги **Е. С. Ключников** болгаш өскелер-даа тодаргай доктааганнар.

Ажылчы чоннарны болгаш аныяк өскенни бедик моральдыг мөзү-шынарга хевирлеп кижизидер ажылдың чугула хевирлери политиктиг болгаш экономиктиг өөредилгениң, социалистиг чарыштың, масса-политиктиг хемчеглерниң, кижилерниң тус-тузу-биле ажылдың дагдыныышкынның ажыктыын, дээштиин чамдык партия организациялары болур-чогууру-биле бедидип шыдаваан.

СЭКП ТК-ның кежигүнүнге кандидат, партия Тыва обкомунуң бирги секретары **Г. Ч. Ширшин** делгеренгей чүве чугаалаан. —Партия Төп Комитединиң ноябрь Пленуму база аңаа СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневтиң хапы уткалыг болгаш долу анализтиг чугаазы партияның болгаш совет улустуң СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар талазы-биле хөй талалыг ажыл-чорудулгазынга чугула черни ээлеп турар— деп, ол чугаалаан.

Беш чылдың үш чылдарының дургузунда чурттуң улус ажыл-агыйының хөгжүлдезин Пленум сайгарып көргеш, беш чылды ниитизи-биле күүседириниң улуг сорулгаларын тодараткан. Совет Тываның коммунистери, бүгү ажылчы чоннары СЭКП ТК-ның ноябрь (1978 чыл) Пленумунуң шиитпирлерин болгаш эш Л. И. Брежневтиң чугаазында түңнелдерни, айтыышкыннарны бүрүнү-биле чүүлдүгзүнүп көрбүшаан, оларны чаа социал-экономиктиг сорулгаларны боттандырар талазы-биле тодаргай программа кылдыр хүлээп алган.

Г. Ч. Ширшин оон соонда республика найысылалының партия организациязының ажыл-чорудулгазынга тодаргай доктаагаш, отчёттуг үениң дургузунда оон улам быжыккаанын, организакчы болгаш идеология ажылының арга-дуржулгазы-биле байлакшытсынганын база ажылчы чоннарны ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунуң сорулгаларын күүседиринче мобилизастап турарын демдеглээн. Кызылдың үлетпүр бүдүрүлгелеринде кол бүдүрүлге фондуларының хемчээли өскен, үлетпүр продукциязын сайгарарының хемчээли улгадып орар, капитал тудугда хөй чүүлдер кылдынган, транспорттуң болгаш чоннуң амыдырал хандырылгазының хөгжүлдезинде чедиишкиннер чедип алдынып турар. Беш чыл планын хуусаа бетинде күүседип турар мурнакчы коллективтерниң саны көвүдеп орар.

Ынчалзажок хоорайның партия организациязының ажылын СЭКП ТК-ның ноябрь Пленумунуң шиитпирлериниң негелделеринге дүүштүр анализтеп көөр болза, чамдык чугула сорулгаларны шиитпирлээринче коммунистерниң болгаш ажылчы чоннарның күженишкинин партия организациязы чедир мобилизастап шыдаваан деп, ол демдеглээн. Чижээ, үлетпүр бүдүрүлгелери кол фондулар-биле четчир хандыртынып турар, ынчаарга оларның ажыглалында четпестер хөй, фондулар эгидилгези чүгле өспейн турар эвес, а чамдык таварылгада мурнундагы деңнелинден кудулап турар. Оон уламындан чамдык бүдүрүлгелер хожудап, бүдүрүлге планын күүсетпейн турар. Бүдүрүлге фондуларының ажыглалын экижидер, продукция бүдүрерин көвүдедир, күрүне планнарының болгаш бедиткен хүлээлгелерниң күүселдезин хандырар дээш бүгү хемчеглерни алырын бо бүгү СЭКП хооромундан, партия эге организацияларындан болгаш ажыл-агый удуртукчуларындан негеп турар.

Хоорайның коммунистери капитал тудугже онза кичээнгейни салыр ужурлуг. Ылаңгыя тудуунуң, оон иштинде чуртталга тудуунуң темпизин дүргедедири, объектилерни чып эптээр арга-биле тударын көвүдедири, саң-хөө, материал-техниктиг курлавырларны болгаш ажылчын күжүн тудугларга чашкаңнавазы, доозулбаан объектилерниң санын кызырары дээн ышкаш айтырыгларже кичээнгейни күштелдирер херек.

Тудуг индустриязының күчүзүн ам-даа улгаттырары чугула, а бо адырның амгы ажылдап турар бүдүрүлгелериниң ажылын экижитсе чогуур. Тудугларга доктаамал коллективтерни тургузарын чедип алыры партия организацияларының сорулгазы болур. Кадрларны быжыглап, белеткеп, өөредир база оларның бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаарынга болгаш амыдырал-чуртталгазынга таарымчалыг байдалдарны тургузуп тургаш, бо сорулганы чедип алыр херек.

Г. Ч. Ширшин оон ыңай делегаттарның кичээнгейин транспорт бүдүрүлгелериниң ажылын экижидеринче угландырган. Республиканың ажыл-амыдыралынга чугула херектиг хөй санныг чүъктерни чогуур үезинде сөөртүп алырын хандырар дээш автопарктың ажыглалын экижидери, чолаачыларның сагылга-чурумун бедидери чугула.

Хоорайның партия эге организациялары садыг, амыдырал хандырылга, кадык камгалал болгаш культура албан черлериниң ажылын доктаамал кичээнгейге алган турар ужурлуг.

Экономика болгаш культура тургузуушкунун улам ыңай хөгжүдер талазы-биле хоорайның партия организациязының мурнунда улуг сорулгалар туруп турар. Оларны чедиишкинниг боттандырары идеология ажылын улам күштелдирерин негээр. Ажылчы чоннарның коммунистиг кижизидилгезинче доктаамал кичээнгейни салыр херек. Кижизидилге ажылынга ёзу барымдаалаар чорукту болдурбазы чугула.

Партийжи хүрээлениң быжыгларының, кадрлар-биле ажылды экижидериниң, партия организацияларының организакчы болгаш политиктиг ажылының стилин сайзыраңгайжыдарының чугулазын Г. Ч. Ширшин чугаазының түңнелинде айыткан.

* * *

Партияның хоорай конференциязы моон соңгааргы ажыл-чорудулганың тодаргай хемчеглерин айыткан доктаалды хүлээп алган. СЭКП-ниң XXV съездизиниң, СЭКП ТК-ның ноябрь (1978 чыл) Пленумунуң шиитпирлерин, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневтиң чугаазында айыттынган сорулгаларны база оңгу беш чылдың онаалдаларын күүседиринге найысылал Кызылдың коммунистери болгаш ажылчы чоннары бүгү күжүн бээр дээрзинге бүзүрелин конференция СЭКП ТК-га, партия Тыва обкомунга илергейлеп турарын ында айыткан.

МУРНАКЧЫ КОЛХОЗТА

МАРЫ ОБЛАЗЫ. Туркмен-Калын районда «Коммунизм» колхоз Туркмен ССР-де мурнакчы ажыл-агыйларның бирээзи. Колхоз чыл бүрүде күрүнеге хөй дүктү, эътти, сүттү, чуурганы болгаш өске-даа продукцияларны садып турар. Эң үнелиг сорттуң хөвеңин, делегейде эң дээре каракульду ук колхоз бүдүрүп, садып турар.

Хөй адырлыг бо ажыл-агыйны ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Кизылгуль **АННА-МУХАМЕДОВА** (чуруктуң оң талазында) удуртуп турар. Колхоз көдээ ажыл-агый продукцияларын сайгарргаш, чыл санында-ла ортумаа-биле 5 миллион рубль орулганы ап турар. Бо хереңгиниң хөй кезиин культура амыдырал хереглелинге болгаш тудугга ажыглап турар. Көдээни чаагайжыды туттунган суурлар кылдыр сайзырадырының программазын ук колхоз чедиишкинниг боттандырып турар.

Бо чылын суурнуң ортузунда Культура ордузун туткан. Ында көрүкчүлер болгаш танцы залдары, янзы-бүрү бөлгүмнер ажылдаар өрээлдер бар. Культура ордузунуң чанында Алдар тураскаалын кылгаш, Мөңге отту кывысканн, 1941—1945 чылдарда Ада-чурттуң Улуг дайынынга ук суурдан барып маадырлыы-биле өлген дайынчыларны ынчаар мөңгежиткен.

Суурнуң чурттакчыларының хөй кезии—аныяктар. Он чылдың ийи школазы ажылдап, ында 1200 оолдар болгаш уруглар өөренип турар. Школада эртемнер кабинеттерин эки дерзэн, хөй класстарда телевидение камераларын тургускан. Он муң хире томнуг библиотека суурда ажылдап турар, херээженнерниң «Шешмат» деп аас журналы ажылдап турар. Херээженнерниң өзүп турар социал идепкейин, оларның культурлуг өзүлдезин журналга айтып турар.

«Коммунизм» колхоз—республикада эң хөй национал-дыг ажыл-агый. Он ажыг националдарның болгаш биче улустарның төлээленчилери: туркменнер, орустар, украиннер, молдаваннар, татарлар, казахтар, немецтер, уйгурлар, белуджилер болгаш өскелер-даа ында ажылдап турар.

С. РОЗЫЕВТИҢ фотозу.
СЭТА-ның фотохрониказы.

БАШТЫҢЧЫНЫҢ НАМДАРЫ

СЭКП ТК-ның чанында Марксизм-ленинизм институдунуң белеткээни «Владимир Ильич Ленин. Намдарының хроникасы» деп номнуң тоску томун политиктиг литература ном үндүрер чер парлап үндүрген.

Аныяк Совет Республиканың салым-чолунда эң харысаалгалыг үеде Совет чурттуу болгаш Коммунистиг партияны удуртур талазы-биле баштыңчының хөй талалыг ажыл-чорудулгазын көргүскен болгаш 1920 чылдың июнь айындан 1921 чылдың январь айынга чедир үени хаара туткан материалдар бо томда кирген.

Бо томда кирген үш муң ажыг фактылар, 700 ажыг чаа материалдар (долузу-биле болгаш кысказы-биле парлаттынган) Владимир Ильичиниң ажыл хүнү кайы хире чай чок турганын чугаалап турар. Баштыңчының ажыл-чорудулгазы чурттуң экономика, политика болгаш культура амыдыралын, камгалал, даштыкы политика, улустар аразының харылзаазының, делегейниң коммунистиг болгаш революсчу шимчээшкининиң айтырыгларын хаара тудуп турган. Владимир Ильич бодунуң күжүн болгаш кадыын камнавайн, партияга, совет күрүнеге, ажылчы чоннарга, кижи төрелгетенниң чырыткылыг келир үези дээш демиселге бараан боон келген.

Бо томну Ленинградтың А. М. Горький аттыг «Печатный двор» дээр бүдүрүлге-техника каттыжышкызы парлаан.

(СЭТА).

ХУУСААЗЫНДАН ДЫКА МУРНАДЫ

Литва ССР-де Гаргждайның тудуг материалдарының комбинадының коллективи Сибирьниң болгаш Ыраккы Чөөн чүктүң бүдүрүлгелериниң, тудугларының бүгү чагыгларын хуусаазындан ийи-үш неделя мурнады хандырып турар. База оон ачызында БАМ-ның ажыл-ишчилериниң бо чылга берген чагыглары эрте боттанган. Тюменьниң нефтичилеринге, Якутияның болгаш Красноярскиниң тудугжуларынга продукция белеткеп чорударын ам ол коллектив дүргедеткен график-биле чорудуп турар.

СОВХОЗТУҢ ЧОРГААРАЛЫ

«Нарын»—Эрзин районда хөй малдыг ажыл-агый. Ооң ийи хойжу бригадазының партия организациязында 21 коммунист ажылдап, бүдүрүлгеде улуг үлүүн киирип турарлар. Совхозтуң хойжуларының ортузунга социалистиг чарышты калбартырынга, масса-политиктиг ажылды күштелдирил чорударынга коммунистер улуг рольдуг болуп турар.

Хойжу бригадаларда коммунистер комсомолчу аныяктарның дагдыныкчылары болбушаан, оларга арга-дуржулгазын дамчыдып келгеннер.

Бадаа Буйевич Күңгаа бригадирлаан хойжу бригаданы чоокта чаа ВЛКСМ-ниң 60 чылы кылдыр адаан. Бригада ол чаагай атка төлептиг. Коллективтиң кижизидилге ажылынче бригадир Б. Б. Күңгаа онза кичээнгейни салып турар.

«Нарын» совхозтуң дирекциязы (директору М. Дүгер) хойжу бригадаларның амыдырал хандырылгазынче онза кичээнгейни салып келген. Бүрүн электрижиттинген бригада төвүнде мал эмнээр стационар, кызыл-булуң, чунар-бажың, склад бар. Бо чылын ында 3 чаа чуртталга бажыңын ажыглалга киирген. Ол бүгү малчыннарның ажылдап, чурттаарынга дыка таарымчалыг болган.

С. ТАС-ООЛ.

ЧУРУКТА: (солагай талазындан) ВЛКСМ-ниң 60 чылы аттыг хойжу бригаданың мурнакчы хойжузу, оңгу беш чылдың дөртку чылының үлүүнде ажылдап турар Наталья **КУНЧУН** болгаш бригадир Бадаа **КУНГАА** олар (кайызы-даа коммунистер) ажыл-иш дугайында чугаалажып турда, бистиң фотокорреспондентивис **В. КАРА-САЛ** тырттырган.

Амыдыралдың бедик культуразы дээш

ХӨЙ-НИИТИ-БИЛЕ КАДЫ

Тоора-Хем—Тожу районда девискээр, чурттакчы чон талазы-биле-даа эң-не улуг көдээ Совет. Көдээ Советтиң депутаттарының, оон күүсекчи комитединиң, хөй санныг активиниң ажыл-чорудулгазында солун, өскелерге өөредиглиг чүүлдер эвээш эвес.

Советтиң девискээринде ийи школа, эмнелге, он бир магазин болгаш амыдырал хандырылганың өске-даа албан черлери, ыяш ажыл-агый база кооперация аңнаар-тывыш ажыл-агый черлери бар. Күүском бодунуң ажыл-чорудулгазынга ажылчыннар, специалистер—эмчилер, башкылар дээш көдээ интеллигенцияны калбаа-биле кииржиштирип, оларның чогаадыкчы күжүн билдилиг ажыглап турар.

Советтиң сессиялары — депутаттарның коллективтиг ажылының кол хевири. Бистиң үндезин Хоойлувус — Конституцияда улус депутаттар Советтериниң харыылап турары чугула айтырыгларын сессияларга көргеш, шиитпирлээр. Конституцияның бо негелдезин Тоора-Хем көдээ Соведи амыдыралда боттандырып турар. Экономиктиг болгаш социал хөгжүлдениң комплекстиг планын, чаагайжыдылга, чоннуң амыдырал хандырылгазын база суурнуң арыг-шеверин экижидер, хүлээп алдынган шиитпирлерниң күүселдезиниң дугайында болгаш өске-даа айтырыгларны сессияларга чугаалажып, бар четпестерни чайладыр хемчеглерни ап келген.

Көдээ Советтиң девискээринде бүдүрүлге, организация черлери планныг онаалдаларын чедиишкинниг боттандырып турар, ылаңгыя ыяш ажыл-агый, кооперация аңнаар-тывыш ажыл-агый черлериниң, электростанцияның, районнуң амыдырал хандырылга комбинадының коллективтери бо чылдың эрткен айларында продукция бүдүрериниң, ону сайгарарының, чонга ачы-дуза чедирериниң болгаш өске-даа көргүзүглер талазы-биле эки түңнелдерни чедип алганнар.

Депутаттарның, доктаамал комиссияларның отчёттарын, дыңнадыгларын сессияларга дыңнап, күүском хуралдарынга суурнуң чаагайжыдылгазының, садыг, эмнелге, амыдырал хандырылга албан черлериниң, школаларның ажылының дугайында болгаш өске-даа айтырыгларны чугаалажып, оларга хамаарыштыр хүлээп алдынган шиитпирлерниң күүселдезин чедип ап келген.

Көдээ Советтиң күүскому хүлээп ап турар шиитпирлериниң күүселдезиниң хыналдазын күштелдирип, бо ажылды экижидери-биле күүском чанында тускай комиссияны тургускан. Ук комиссия үстүкү органнарның болгаш күүскомнуң бодунуң шиитпирлериниң күүселдезин доктаамал хынап, оларның күүсеттингенин хыналдадан уштуп, чедир күүсеттинмейн турарларының чылдагааннарын тодарадып, ону боттандырарының хемчеглерин ап келгениниң түңнелинде күүскомда хуусаазы эртип, чылдагаан чок күүсеттинмейн барган доктаал, шиитпирлер чок. Доктаамал комиссияларның күүском ажылынга киржилгезин идепкейжидери-биле сессияларга, күүском хуралдарынга чугаалажыр айтырыглар белеткелдеринге, ол ышкаш оларның боттарының отчёттарын дыңнап, шиитпирлер күүселдезин хынаарынче хаара тудуп турар.

Көдээ чоннуң ниити культуразын, материалдыг чаагай чоруун бедидип, суурнуң ногаанчыдылга, чаагайжыдылгазын улам экижидер база чурттакчы чоннуң хууда мал азырап, ногаа аймаан өстүрерин чедип алыр талазы-биле көдээ Советтиң күүскому чогаадыкчы, амыдыралчы ёзу-биле ажылдап келгениниң түңнелинде багай эвес көргүзүглерни чедип алган. Ылаңгыя оңгу беш чылдың үшкү чылында чаагайжыдылга, ногаанчыдылганың шалыпчы айларын чарлап, чыл эгезинден бээр суурга муң ажыг ыяштарны олуртуп, херимнерни, орук, көвүрүглерни септеп, чааткан, кудуктарны кылган.

Чаагайжыдылга, бедик культура, арыг-шевер дээш шимчээшкинге бүгү чурттакчы чонну хаара тудары-биле «Үлегерлиг бажың» деп социалистиг чарышты Тоора-Хем суурнуң бүгү чурттакчыларының аразында үш чыл улаштыр организастап келген. Чоннуң ниити культуразын, материалдыг чаагай чоруун, амыдырал байдалын бедидеринге, кижизидилге ажылын экижидеринге ол улуг салдарны чедирген. «Үлегерлиг бажың» деп социалистиг чарыштың негелделери берге, ынчалза-даа амыдыралчы, ында чуртталга бажыңының иштики, даштыкы септелге, дерилгези, арыг-шевери, чаагайжыдылгазындан аңгыда, оон ээлериниң мал-маганныг болуру, картофель, согуна, морковь, капуста, помидор, огурец болгаш өске-даа ногаа аймаан ыяап-ла өстүрүп, ажаап алыры көрдүнген. Ол ышкаш өг-бүле ээлериниң аразында эп-найыралы, амыдыралга, хөй-ниити ажылынга, албан-хүлээлгезинге төлептии, уруг-дарыының кижизидилгези дээш сагып салыышкын чарыштың негелделеринде кирген. Чарыштың түңнелин квартал санында үндүрүп, тиилекчи өг-бүлеге «Үлегерлиг бажың» деп вымпелди, акша шаңналын тывыжып турар. Ам Тоора-Хем суурда 505 өрегениң 287-зи мал азырап, барык 490 хире өреге ногаа аймаан чылдың тарып, оон багай эвес дүжүттү өстүрүп ап турар апарган. Социалистиг чарышты түңнелдиг организастаарынга хөй-ниити организацияларының, депутаттарның база күүском даргазы Надежда Ивановна Куликованың салыышкыны, чогаадыкчы идепкейи улуг.

Улус депутаттарының көдээ, суур Советтериниң күүском даргаларының ноябрьда эрткен республика хуралынга амыдыралдың культуразын бедидер талазы-биле рекомендацияны хүлээп алган, ону күүседир хемчеглерни көдээ Совет ап турар.

Чоннуң культурлуг дыштанылгазын, хостуг үезин эки организастаарынче күүском кичээнгейни салган. Культура албан черлеринге темадыг кежээлерни эрттирерин, оюн-концерт организастаарынга Надежда Ивановна болгаш депутаттар идепкейлиг киржири чаңчыл апарган. Суурда тургустунган милицияның дузалал пунктузунда эки тураның улусчу дружина штавының, эш хуу судунуң, комсомолчу оперативтиг отрядтың корум-чурум тудар талазы-биле бүгү ажылы мөөңнеттинген. График ёзугаар дежурныйлаашкындан аңгыда ай санында профилактика неделязын эрттирип, оон түңнелин шоодуглуг хана парлалгазынга чырыдып, оон өске-даа хемчеглерни ап чорудуп турар. Ынчангаш Тоора-Хем суурда янзы-бүрү кем-херек үүлгедиишкинниг, арагалаашкын кызырылган.

Кандыг-даа ажылга эки түңнел боду чедип келбес. Ону организастаарынга улуг күженишкинден аңгыда удуртукчунуң хөй-нииитини ажыл-херекче мобилизастап, чон-биле, кижи бүрүзү-биле билдилиг ажылдап билири, чоннуң негелде, сонуургалын эскерип билип, өй-шаанда дузалап, бодунга-даа, өскелерге-даа негелделиг, харысаалгалыг болуру негеттинер. Тоора-Хем көдээ Совединиң даргазы Надежда Ивановна Куликова ёзулуг-ла ындыгларның бирээзи. Кандыг-даа айтырыгларны шиитпирлээрде көдээ Советтиң активи, депутаттар-биле сүмележип, дуржуп, сорулгаларны тодарадып, оларның күжүнге даяныры ооң чаңчылы болу берген. Хөй-ниити организациялар, доктаамал комиссиялар, депутат бүрүзүнүң күүском ажылынга киржилгезин идепкейжидери-биле Куликова боду күүскомнуң бүдүн чылдың дургузунда чорудар ажылының комплекстиг перспективтиг ажыл планын чогааткан. Ындыг план күүскомнуң хөй талалыг ажыл-чорудулгазынга ажыктыын амыдырал бадыткап турар.

Надежда Ивановна Куликованы Тоора-Хемде танывас кижи чок. Чурттакчы чон өөрүшкүзүн-даа, хомудалын-даа илередип, үлежир дээш аңаа, көдээ Советке бо-ла чедип кээр. Надежда Ивановна харыылап турар девискээринде кымның канчаар чурттап, кайда кандыг ажылдап турарын, уруг-дарыгның өөредилге-кижизидилгезиниң байдалын эки билир. Куликова чамдык өг-бүлелерге, албан организация черлеринге чеде бергеш, оларның амыдырал - чуртталгазынга, ажыл-ижинге арга-сүмени кадып, дузалажыры оон хөй-ниити ажыл-чорудулгазының чаңчылы апарган.

Көдээ Советтиң күүскому ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунуң айтырыгларын шиитпирлевишаан, оңгу беш чылдың планныг онаалдаларын, партияның XXV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга чедиишкинниг боттандырар дээш хөй-ниити организациялары-биле бир демниг ажылдап турар.

Х. ЮМБУУ,
Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң оргкилдизиниң инструктору.

„ШЫНГА" харыы

ДОҢГУТКАН

Самагалдайда район эмнелгезиниң ажыл-чорудулгаларында четпестерни илереткен көдээ бижикчиниң чагаазының изи-биле чораан «Шынның» тускай корреспондентизиниң чүүлү бо чылдың октябрь 20-де солунга парлаттынган.

Улус депутаттарының Тес-Хем район Совединиң күүскомунуң даргазының оралакчызы С. Садиниң ук чүүлге хамаарыштыр редакцияга дыңнатканы:

Райкүүскомнуң талазындан парлаттынган чүүлдүң изи-биле ажылдаар тускай комиссия үндүрген. Комиссияның хыналдазының түңнелинде авторнуң бижээн фактылары бадыткаттынган. Эмнелге эргелекчизи И. В. Рождественскийниң негелде, контроль чогундан аарыг кижилерниң идик-хевиниң, орун херекселдериниң солуттунмайн турганы бадыткаттынган.

Ол ышкаш эмнелгениң котельназын алгыдып тударын орай эгелээнинден эмнелгениң соок турганы шын. Котельнаяны тудуп дооскан, отту салып эгелээн, эмнелге чылыг.

Райкүүскомга эмнелге айтырыын чугаалашкан хуралга эмнелге эргелекчизи И. В. Рождественскийни онаашкан ажылынга негелде, контроль чогу дээш шыңгыы доңгуткан.

РЕДАКЦИЯДАН: эмнелгениң аарыг кижилерге аъш-чем хандырылгазының багайының дугайында тус чүүлде тодаргай чижектерлиг фактыларны киирген турбуже, харыыда бо талазы-биле чаңгыс сөс-даа айытпааны кончуг шын эвес.

ЧУРУМЧУТКАН

Эргиниң хоралыг артынчыларының бирээзи—арагалаар чорук эвээжевейн турарын илереткен, Тес-Хем райкүүскомнуң иштики херектер килдизиниң улуг байысаакчызы милицияның лейтенантызы Ч. Сундуйнуң «Араганың уржуу» деп эгелиг чүүлү сентябрь 15-те парлаттынган.

Улус депутаттарының район Совединиң күүскомунуң даргазының оралакчызы С. Садиниң редакцияга бижээни:

Материалда бижип турар фактылар бүрүнү-биле бадыткаттынган. Райкүүскомнуң болгаш Самагалдай көдээ Совединиң күүскомунуң хуралдарынга арагалаар, техниканы эзирик башкарар, оорлаар, хулиганнаар чоруктарга удур айтырыгларны чугаалажып, район төвүнде эки тура дружиназының, эш хуузунуң судунуң ажылын күштелдирип, профилактика комиссиязының шугуму-биле рейдилерни доктаамал кылып, бүдүрүлге, албан организацияларга коллективтерниң хуралдарын чыылдырып, кем-херек үүлгедир, арагалаар, ажыл шагы үзер чоруктарга удур хемчеглерни сөөлгү үеде күштелдирген.

Самагалдай суурга болгаш районнуң өске-даа чурттакчылыг черлеринге арага садарының шагын шыңгыы чурумчударының дугайында айтышкынны райпо баштаар черинге берген.

Чагаа парлаттынмаза-даа

Көдээ Советке дааскан

Кызыл районнуң Кунгуртуг көдээ суурдан бөлүк бижикчилерниң ол черде көдээ кооперацияның ажылдакчыларының ховар бараанарны боттарынга шиңгээдип ап турар дугайында хомудал чагаазы бистиң редакцияга келген. Ук чагааны редакция алгаш, районнуң удуртуп баштаар органнары ол черинге хемчег алган турзун дээш, ону район Совединиң күүсекчи комитединиң кичээнгейинге киирген.

Район Совединиң күүсекчи комитединиң секретары эш А. Көшкендейниң редакцияга дыңнатканы-биле алырга, көдээ кооперацияга кээп турган ховар бараанарны ол черниң ажылдакчылары боттарынга ажыктыг кылдыр саарып турганы хыналдадан шын боop илерээн.

Шынаа көдээ Совединиң даргазы Н. С. Очурга болгаш көдээ кооперацияның даргазы А. Б. Шойлаага дүрген хуусааның иштинде ховар бараанарны садарының ээлчег барымдаалаан шыңгыы чурумун тургузарын дааскан.

Алдынтан хемчеглериниң дугайын көдээ Советтиң дараазында болур сессиязынга илеткеп киирерин райкүүском ол черниң көдээ Совединиң күүскомунга дааскан.

АЖЫЛЫНДАН ҮНДҮРГЕН

Ольга Маадыр-ооловна Сат Тес-Хем райпозунга товаровед хүлээлгезин күүседип ажылдаа-ла чаа ийи чыл чедип турар. Бо аразында ол ак сеткилдиг эвес чоруун көргүзүп, келген ховар бараанарны туразы-биле ап, улуг өртекке садып турганын илереткен авторнуң чагаазы редакцияга келген.

Улус депутаттарының район Совединиң күүсекчи комитединиң даргазының оралакчызы С. Садиниң тус чагаага хамаарыштыр редакцияга дыңнатканы:

Товаровед О. М. Саттың онаашкан эрге-хүлээлгезин соора ажыглап, ховар бараанарны ап, туразында чарыгдап турарын илереткен чагаалар мооң мурнунда район организацияларынга база кээп турган. Райпо баштаар чери О. Саттыны удаа чугаалажып сагындырып, доңгуткан турбуже оон түңнел үндүрбээн. Сөөлгү хыналданың түңнелинде ону ажылындан үндүрген.

КАТАП ТУРГУСТУНГАН

Чамдык бижикчилер мурнунда Кызыл—Торгалыг—Хандагайты—Саглы рейстиг самолёт турган болгай, ол чүге ушпастай бергенил дээрзин айтырып, редакцияже чагааларны чорудуп турган. Ук айтырыгларны редакция алгаш, Кызылдың авиабүдүрүлге черинче чоруткан.

Кызылдың авиабүдүрүлгезиниң сөөртүүге килдизиниң начальниги Р. З. Козыревтиң редакцияга дыңнатканы болза, ол рейсти кывар чүүл чедишпези-биле түр када соксаткан турган. Ук рейс ам катап тургустунган болгаш дыштаныр хүнден өске хүннерде пассажирлер бар болза, самолёттар ужуп турар болу берген.

ХОМУДАЛ ЧОК

Чөөн-Хемчик районнуң Чадаана—Сүт-Хөл—Алдан-Маадыр аразынга чорup турган автобус чүге чорбастаанил дээрзин көдээ бижикчилер хомудап, редакцияга удаа-дараа чагааларны чорудуп турган. Редакция оларны алгаш, райкүүскомче чоруткан.

Чөөн-Хемчик райкүүскомнуң даргазының оралакчызы В. Е. Кузнецовтуң редакцияга дыңнатканы болза, орук багай болганы-биле үстүнде адаан черлерге автобус чорбайн турганы шын. Июль айның 20-ден эгелээш, үстүнде чугаалаан черлерге автобус шимчээшкинин катап тургускан. Амгы үеде пассажирлерниң хомудалы чок.

ТЕВЕНИ АЖЫГЛААР

Эрзин районнуң чамдык совхозтарында теве малдың бажы өзүп турар. Теве дээрге, бистиң өгбелеривистиң шаг-шаандан бээр эдилеп, малдап келген малы. Ооң дүгү-даа, эъди-даа улуг ажыктыг. Бир теведен 8 килограмм чедир дүктү кыргып ап турар. Ол дүктүң өрээ-даа, шынары-даа хой дүгүнден дудак чок болгай. Амгы үеде теве малга сиген кезип белеткевес, кажаа-даа херeглевес, шаг-шаандан канчаар азырап келгенил, ынчаар-ла азырап турар.

Тевениң ажыл кылыр ажыы кончуг улуг турган. Бетин чижээ: 1950 чылда Мөрен школазының тудуг ыяжын барык-ла шуптузун теве-биле сөөрткен чүве. Амгы үеде тевелерни совхозтарда азырап-даа турза, ону ажыглавайн турары илдептиг. Эрзин районнуң «Чаа орук» совхозунда—189, Ленин аттыг совхозта—133 «Мөрен»-де—58 баш теве бар. Оларны аңаа тудуп өстүрүп турар дээрден башка кандыг-даа ажыл кылбайн турар. Чамдыкта малчыннар совхоз директорунга баргаш, ыяш сөөртүп алыр машинадан беринер деп негеп келир. Ооң орнунга ыяш, сиген дээш өске-даа чүүлдер сөөртүн ажыглаарынга эдилээр теведен беринер дизе кандыгыл? Мен бодаарымга бир бригадага 4—5 баш тевени, харын-даа оон-даа хөйнү өөреткеш, хүлээдип берзе, кандыг-даа шаптыктыг чүве чок, харын ажыл-агыйга ажыктыг болур ужурлуг. Аңаа чоруур шыырак аъттарны ажыглаар херек.

Теве тудуп турар ажыл-агыйлар ол малдың ажыл кылыр күжүн ажыглаарын катап өөренип көрзе.

А. ТАВА.

Кижиниң эргелериниң бүгү-ниити декларациязының 30 чыл болганынга

СОЦИАЛИЗМ БОЛГАШ КИЖИНИҢ ЭРГЕЛЕРИ

Кижиниң эргелериниң болгаш хосталгаларының айтырыы идеяларның бүгү делегейде калбарган демиселинде төп черлериниң бирээзин ээлеп турар. Мурнунда кам-хайыра чок дарладып чораан миллион-миллион ажылчы чоннарның эрге-ажыктарынга дүүштүр ол айтырыгны харыч-на Советтер чурту үндезинни-биле тургускаш, шиитпирлээнин Октябрьның социалистиг Улуг революциязының чоокта демдеглээни 61 чыл оюу база катап сагындырган.

Каттышкан Нациялар Организациязының Кол Ассамблеязының 1948 чылдың декабрь 10-да хүлээп алганы Кижиниң эргелериниң бүгү-ниити декларациязының 30 чыл оюнда ол айтырыгга хамаарылганың шуут-ла ылгалдыы илдең: кижиниң эргелери чүгле саазын кырында болуп турар социал чурум-биле ук эргелерни боттандырарын чаа ниитилелдиң бодунуң бүдүжү болгаш политиказы магадылап турар чурумнуң аразында ылгал улуг.

Социализмниң удурланыкчылары чаа ниитилел тургузуунуң принциптеринге чигзинишкинни болдурар, ооң боттуг чедиишкиннерин эвээш кылдыр көргүзер дээш дыка-ла кызып-кылайып турар. Демократия, хосталга, кижиниң эргелери деп билиишкиннерни ынчаар-мынчаар каап тургаш, олар оон кандыг-ла-бир таарымчалыг пропагандисчи чүүл үндүрүп алырын бодап турарлар. Ук чүүлге дорт үнелээшкинни бээри берге, ол тодаргай фактылар болгаш көргүзүглер-биле илереттинмес деп олар санап турар хевирлиг. Оларның улуг чазыы ол. Херек кырында хосталга, демократия болгаш кижиниң эргелери дээрге, ниитилел амыдыралының бүгү-ле болуушкуннары-биле бир домей, ук билиишкиннер тодаргай чүүлдер болур.

«Кижиниң эргелериниң» дугайында Барыын чүкке пропагандисчи кампанияның хөлзээзини дендээп тудум-на, капиталистиг делегейниң идеологтары ол нарын темага тодаргай болгаш ажыл-херекчи чугаа кылырынга белен эвес дээрзи улам-на тодазы-биле билдинип орган. Үе эрткен тудум-на, ук кампанияның ёзулуг сорулгазы—«кижиниң эргелериниң» дугайында чугааны политиктиг спекуляцияже шилчидер, азы бөдүүнү-биле чугаалаарга, ону бужарбак антисоветчи чорукче углаар дээн оралдажыышкыннар-дыр дээрзи улам-на билдингир апарган. Херек кырында чүү болуп турарыл дээрге, океан артында чамдык политиктерниң бодалы-биле алырга, хосталга болгаш демократияны «камгалаар» ужурлуг черлер чүгле Совет Эвилели болгаш өске-даа социалистиг чурттар болуп турар; социалистиг делегейде чурттап турар миллион-миллион ажылчы чоннарының иштинден оларны сонуургадып турарлар чүгле каш санныг «диссидент» дээрлер-дир; а бүгү-ле хосталгалардан оларның шилип алганы болза чүгле социализмге удур хоралакчы ажыл-чорудулганың хостуу болган ышкажыл.

Барыын чүкте чамдык политиктерге ындыг чүүл дыкала эптиг ышкаш. Олар буржуаз делегейде кижиниң бөдүүн эргелерин арын-нүүр чогу-биле чыттыр базып турар таварылгаларны ыттавайн эртер, нарын айтырыгларны оюп каптар аргаларны дилеп, кижиге социализм чүнү берип турарын болгаш капитализм оон чүнү хунаап ап турарын деңнээринден чайлаарын оралдажып турар. Ынчалза-даа ол үндезин чок турушутур. Оон шын эвези, бир-ле дугаарында айтырыгны боттуу-биле тургузарындан чайлаар сорулганы өжегээр салып алганында, ниитилел амыдыралының өйү келген айтырыгларын херек кырында шиитпирлээрин курут чугаа-биле солуп турарында.

Совет Эвилелинде болгаш өске-даа социалистиг чурттарда ындыг эвес, кижиниң эргелериниң дугайында айтырыг оларның хүн бүрү ажылының айтырыы болур. Хосталга, демократия болгаш кижиниң эргелериниң дугайында каас-кой чугаалар, бир эвес олар бүгү тала-биле таарыштыр хандыртынып көрдүнмээн болза, ээнаа-ла курут шуутаазын болур. Бистиң бодалывыс-биле алырга, кижиниң эргелери дээрге бир-ле дугаарында социал утказыг билиишкин-биле, бүдүрүлгечи ажыл-чорудулгага болгаш политикага кижиниң туружун, материалдыг болгаш угаан-бодал байлактарын ажыглаар, ниитилел херектеринге киржир херек кырында бар аргаларын тодарадып турар. Ону барымдаалаарга, ниитилелде бар материалдыг болгаш угаан-бодал байлактарының хемчээлиниң болгаш шынарының айтырыглары бирги чергениң ужур-дузалыг болур. Оон ангыда кым болгаш кандыг арга-биле ук байлактарны тургузуп турары, ниитилелдиң кежигүннериниң аразында ону канчаар хуваарганы болгаш адактың сөөлүнде, ол бүгү кижини сайзыраңгайжыдарынга канчаар дузалап, ооң хосталгазын болгаш хамааты эрге-шөлээзин канчаар хандырып турары чугула ужур-дузалыг болур.

Буржуаз ниитилел кандыг-даа бай-байлакты чыып алза, ол кезээде домей-ле дарлалдың, социал дең эвес чоруктуң, шиитпирлеттинмес ангы чөрүлдээлериниң тургузуу болуп артып каарын төөгү маргылдаа чокка херечилеп турар. Ол дугайын капиталистиг чурттарда миллион-миллион ажыл чоктар, өөренир, чурттаар черлиг болур, эмчи хандырылгазын алыр арга чок болган кижилер чугаалап болурлар. Ол дугайын АКШ-та болгаш Барыын Европа чурттарында, Чилиде болгаш Никарагуада, Израильде болгаш Мурнуу Африка Республикада кежиниң өңү дээш, нациязы дээш, политиктиг үзел-бодалы дээш истедип сүрдүрүп турар миллион-миллион ажылчы чоннар чугаалап болурлар.

Кижиниң материалдыг болгаш угаан-бодал херегледериниң хандырарын бодунуң дээди сорулгазы кылдыр сөс кырынга эвес, а херек кырында салып алган чүгле ындыг ниитилел кижиниң эргелериниң дугайында боттуг чугааны долу эрге-биле кылып болур.

Ажыл чок чорукту кезээ-мөңгеде узуткааш, күрүне кижиниң ажыл-чорудулгазының кол чүүлү—материалдыг бүдүрүлгеге хамааты бүрүзүнүң киришкен турарын магадылаан, ооң-биле чергелештир дең ажыл дээш дең төлевирни хандырган. Социал политика, национал болгаш өске-даа эрге чок чорукту кезээ-мөңгеде узуткааш, ол ниитилел болгаш күрүне амыдыралының бүгү-ле чадаларынга киржир арганы кижи бүрүзүнге берген. Совет кижилериниң кадыкшылы, оларның билиин, политиктиг идепкейин, культура херегледерин хандырары дээш сагыш човаашкынны бүгү күрүне болгаш ниитилел албан черлериниң ажыл-чорудулгазының үндезинин кылдыр тургускан. Ажылчы чоннарның материалдыг болгаш угаан-бодал деңнелин доктаамал бедидерин, а ындыг болганда, кижиниң боттуг эргелерин калбартырын бүгү ниитилелдиң материалдыг болгаш угаан-бодал арга-шинээзин бедидери-биле дорт хамаарылгалыг кылдыр төөгүде бир-ле дугаарында тургускан.

Бүгү делегейде миллион-миллион кижилер ук принциптерниң дыка хөйүн чепсүнүп көрүп турар. Кижиниң ажылдаар, өөренир, медицина дузаламчызын алыр, тайбың амыдыраар болгаш даартагы хүнге бүзүреддиг болур, үзел-бодалының хостут болурунуң эргелерин бадыткап турары дыка хөй идеяларны элээн хөй делегей документилеринде, ооң иштинде КНО-нуң Кижиниң эргелериниң бүгү-ниити декларациязында база бижээн.

Вадим КОРТУНОВ,
ПМА-ның политиктиг тайылбырлакчызы.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: кыска дыңнадыглар, тайылбырлар

УЛУГ СОНУУРГАЛ

НЬЮ-ЙОРК. Америк-совет садыг-экономиктиг чөвүлелдиң алдыгы хуралын Москвага эрттиргенинге холбаштыр Кремльге болган дүштеки шайлалгага СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң чугаазы Американың Каттышкан Штаттарынга онза улуг сонуургалды болдурган.

Америк садыг-үлетбүр бөлүктериниң көскү төлээлекчилериниң чугаалап турарындан, парлалганың онзалап бижип турарындан алгаш көөрге, ССРЭ-ниң болгаш АКШ-тың аразынга садыг-экономиктиг харылзааларны чогумчудары тайбың кожа-хелбээ доругуннаашкынның принциптеринге үндезилээш, америк-совет харылзааларның бүгү комплекизин хөгжүдеринге, дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырарының херээн ханыладырынга идиг бээр.

Кремльге болган дүштеки шайлалга дугайында дыңнадыглар Каттышкан Штаттарның радиозунуң, телевидениезиниң, информация агентилелдериниң болгаш солуннарының корреспондентилеринге база тайылбырларынга чаа онзагай медээлер болган. Массалыг информация черлери ол чугааның утказын делгереңгейи-биле доңчулап парлаан. «Садыглажыышкынны Совет Эвилелинге политиктиг ыйыышкын кылырынга ажыглаар дээр оралдажыышкыннарны совет удуртукчу шүгүмчүлээн» деп, ол чугаа-биле холбаштыр АП агентилел демдеглээн.

(СЭТА).

ДООЗУЛГАН

НЬЮ-ЙОРК. Каттышкан Нациялар Организациязының Кол Ассамблеязы Чоокку Чөөн чүкте байдалды чугаалажып доозуп, ол девискээрге бүгү талалыг таарыштыр шиитпирлээшкинниң принциптеринге бодунуң сонуургал, хандыкшылдыын база дагын бадыткаан. Ындыг таарыштыр шиитпирлээшкин ээлеттирген араб девискээрлерден бүгү израиль шериглерни үндүреринге, Палестинаның араб улузунуң дүрүм ёзугаар эргелерин хандырарынга, Чоокку Чөөн чүктүң бүгү күрүнелериниң айыыл чок турар байдалын болгаш оларның хамаарышпас догунаар эргелерин магадылаарынга үндезилеңир апаары билдингир болгай.

Чоокку Чөөн чүкте байдал делегей тайбыңынга улуг кыжанышкын болуп артпышаан турарын делегей ниитилежилгези барымдаалап, көрүп турар. КНО кежигүннери күрүнелерниң аажок хөй нуруузу дуюкал чажыт дугуржуушкуннар кылырының оруун хүлээвейн турарын болгаш Чоокку Чөөн чүкте чөрүлдээни таарыштыр шиитпирлээр талазы-биле кандыг-даа чугаалажыышкыннарга Палестинаның хостаарының организациязы киришкен турарын чедип аарын оралдажып турарын КНО-нуң Кол Ассамблеязынга чугаалажылга база дагын бадыткап көргүскен.

(СЭТА).

ИКП ТК-НЫҢ ПЛЕНУМУ

РИМ. (СЭТА). Италияның Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң болгаш Төп Контроль комиссиязының пленуму бодунуң ажылын ында дооскан. Пленумнуң киржикчилери ИКП-ның ам болур XV съездизинге тезистер төлевилелин, аңаа холбаштыр итали коммунистерниң ажыл-чорудулгазының кол-кол угланыышкыннарын чугаалашкан.

ИКП-ның ниити стратегиязының, Европада болгаш делегейде байдалдың айтырыглары, делегейниң ажылчын болгаш коммунистиг шимчээшкиннериниң айтырыглары, итали ниитилелде кризистиң болгаш ону ажып эртериниң айтырыглары чугаалажыышкынның төвүнге турган. 1979 чылда болур Европа парламентизинге соңгулдага холбашкан айтырыгларны база чугаалашкан. Демократтыг күштерни каттыштырарының айтырыын итали коммунистер чугаалашкан.

ИКП-ның удуртулгазының кежигүнү Дж. Амендола Барыын Европада политиктиг болгаш экономиктиг байдалдың дугайында илеткел кылгаш, «ниити рыноктуң» ажык чок ажылдап турарын, экономиканы хөгжүдеринге херектиг чүс-чүс миллиард долларны боо-чепсекти бүдүреринге ажыглап турарын буруу шапкан. ИКП-ның удуртулгазының кежигүнү Италияда политиктиг байдалдың дугайын чугаалааш, итали экономиканы чаартып, эде тургузарынга чазактың күш четпейн турарын шүгүмчүлээн.

ИКП-ның XV съездизин 1979 чылдың март 20—25 хүннеринде Римге эрттирериниң дугайында шиитпирни ИКП ТК-ның пленуму хүлээп алган болгаш съездиге тезистер төлевилелин чүүлдүгзүнүп хүлээп алган.

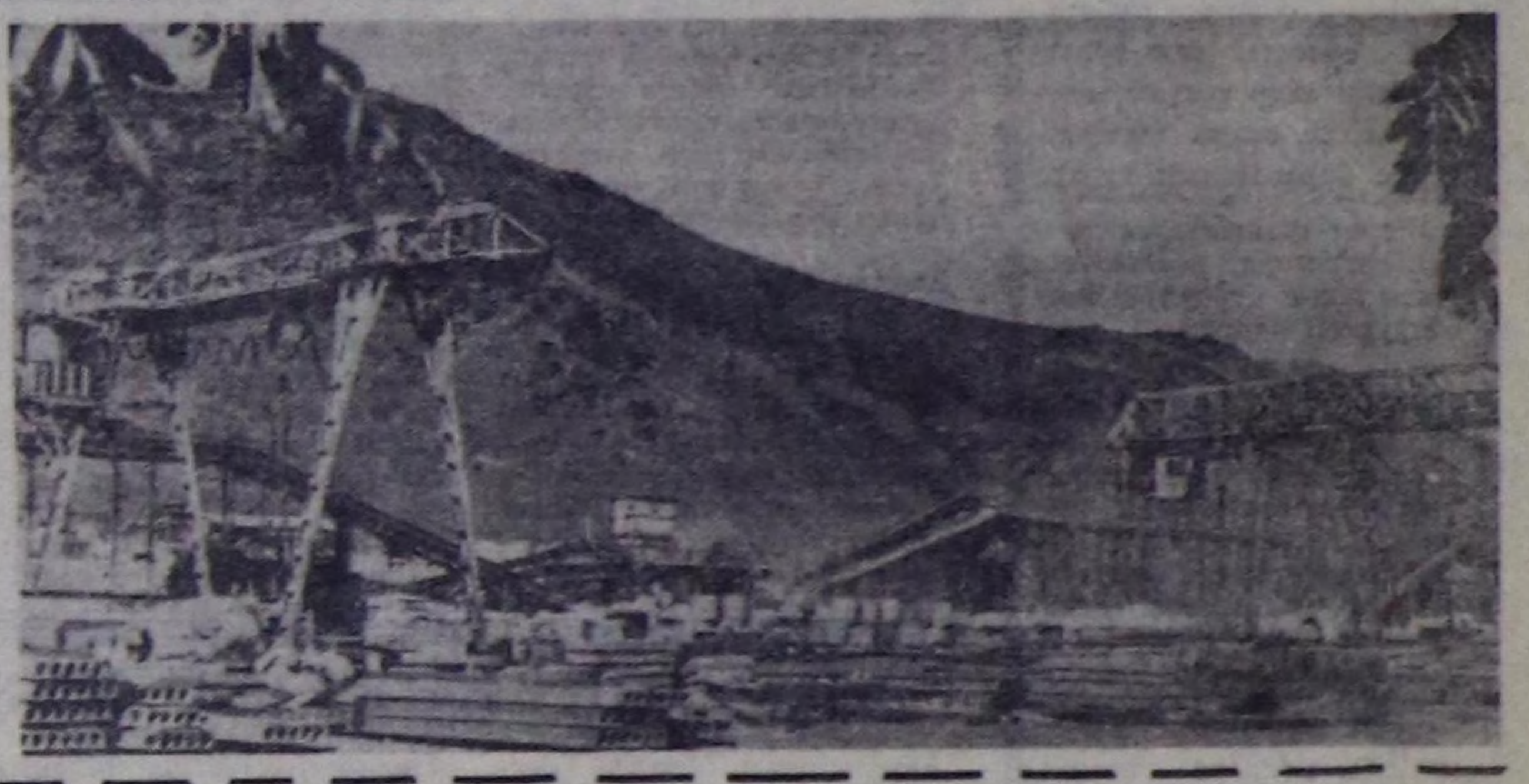

Афганистан Демократтыг Республиканың чазаа 1978 чылдың апрель революциязының принциптеринге дүүштүр чуртка дептиилгелиг чаартылгалар кылыр ажылдарны уламчылап турар.

Хүн үнген тудум-на социал болгаш экономиктиг амыдыралдың бүгү талаларынга чаартылгалар боop турар.

ЧУРУКТА: Совет Эвилелиниң экономиктиг техниктиг дузаламчызы-биле Кабулда туткан бажың тудар комбинат.

СЭТА-ның фотохрониказы.

КИЖИНИҢ ЭРГЕЛЕРИН КАМГАЛААР

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА-ның корр). Кижи эргелериниң Бүгү-ниити декларациязының 30 чылынга тураскааган Бүгү-делегейниң Тайбың чөвүлелиниң кижи эргелериниң талазы-биле комиссиязының хуралы аңаа болган.

«Бүгү-делегейниң Тайбың Чөвүлелиниң бир кол сорулгаларының бирээзи — кижиниң кол-кол эргелерин бүгү делегейге бүгү талалыг хандырарынга күжениишкиннерни мобилизастаары болгаш хосталга база кижи эргелери дээш улустарның чөптүг демиселин деткиири болур» деп БТЧ-ның президентизи Р. Чандра хуралды ажыдып тура айыткан.

Империализм, колониализм, неоколониализм, расизм, апартеид, фашизм күштериниң чимзениишкиннеринге удур демисежип турар кижилер-биле бодунуң эп-сеткил каттыштырылгазын күштелдирериниче база бо чаагай демиселге шиитпирлиг деткимчени көргүзеринче делегейниң хөй-ниитизин болгаш чаагай күзелдиң бүгү кижилерин ол кыйгырган.

Чамдык хөй-ниити организациялары-биле кады белеткээн «АКШ-та кижи эргелерин хажыдып турары» деп илеткелди хуралдың киржикчилери дыңнаан.

«Документиде америк улустуң социал-экономиктиг, политиктиг болгаш хамааты эргелерин хажыдып турарының хөй санныг чижектерин чыгган, АКШ-тың конституциязында айтып чарлаан кижи эргелерин болгаш хосталгаларын каржызы-биле хажыдып турарын документалдыг үндезин-биле сойгалаан» деп адвокат-негрлерниң национал конференциязының директору Л. Хайнде дыңнаткан. Каттышкан Штаттар өске күрүнелерниң иштики херектеринче холгаарлап, кижи эргелерин камгалаарының эргежок чугулазының дугайын чулчуруп тура-даа, ол эргелерни шуут каржы хажыдып турар деп, ол медеглээн. АКШ-та расизм болгаш ылгай көөр чорук нептерээн, миллион-миллион кижилер ажыл чок, а он-он миллион кижилер эрга чадаарда амыдырап чурттап турар.

АКШ-та истеп сүрер чоруктарга таваржып турар кижилерни камгалаарынче база политиктиг хоругдаттырган бүгү кижилерни хостаарын эдип алырынче делегейниң хөй-ниитизин Л. Хайнде кыйгырган.

АКШ-тың үндезин чурттакчылары — индейлерниң аар-берге байдалының дугайын индей керээлер чарар айтырыглар талазы-биле делегей чөвүлелиниң директору Дж. Дарем чугаалаан. «Индейлерге хамаарыштыр чазактың политиказы — индей чонну, ооң культуразын болгаш чанчылдарын долузу-биле узуткаарынче угланган чажыт геноцидтиң политиказы болур» деп, ол демдеглээн.

Палестинаның араб улузунуң, Зимбабвениң, Мурнуу Африканың, Чилиниң, Никарагуаның төлээлекчилери хуралга чүве чугаалааш, национал хосталга дээш боттарының демиселиниң дугайын, кижи эргелерин хажыткан чоруктарны катап тургузуп турарын демдеглээн.

Кижи эргелериниң Бүгү-ниити декларациязының 30 чылынга холбаштыр медеглелди хуралдың киржикчилери хүлээп алган.

Тайбыңга кыжаныг бар болганда база боо-чепсекти эндере бүдүрерин уламчылап турда, ылгай көөр чорукту илерээшкиннери узуткаттынмаан таварылгада, кижилер ажылдаар, өөренир, эмнелге, социал хандырылгаларны хостуг ажыглаар эргени албайн турда, кижи эргелерин магадылаары берге деп ук документиде айыткан.

И. МАКУРИН.

ГФР. Каң эзилдирикчилериниң чуртта ажыл соксадыышкынынга 37 муң ажылчыннар киржип турар. Ажыл соксатканнар ажылдаар черлерни арттырарын, ажылдан массалыы-биле үндүрер чоруктарны соксадырын, ажыл төлевирин бедидерин негеп турар. Ажыл соксадыышкынның болдурбас дээш үлетпүрүнүң бо адырының удуртукчулары массалыг ыйыышкыннарны кылып турар.

ЧУРУКТА: ажыл соксаткан ажылчыннар Дуйсбургта ажыл соксадыр комитетте бүрүткедип тур.

ЮПИ—СЭТА-ның фотозу.

Г. ХОЛЛДУҢ ЧУГААЗЫ

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). АКШ-тың Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң пленуму аңаа боop эрткен. Компартияның чиңгине секретары Гэс Холл ооң киржикчилериниң мурнунга чүве чугаалаан.

Амгы үеде Каттышкан Штаттарда эрге-чагыргалар болгаш монополиялар ажылчы чоннарның, национал эвээш санныг улустуң төлээлекчилериниң, ядыыларның болгаш назылап кыраан кижилерниң амыдыралчы эргелеринче шаап халдаашкынны калбарткан деп, ол демдеглээн. Чазак чери ажыл төлевирин кызырарынче, чоннуң амыдырал деңнелин чавызадырынче угланган политиканы чорудуп турар, өртектерге контроль тургузар план-даа, бодал-даа чок. Чуртта үндүрүг системазы ажылчы төлевириниң 37 хуузун ажылчы чоннардан казып турар.

Чазак кадык камгалалынга, чырыдыышкынга болгаш социал хандырылгага бээр акша-хөреңгини кызырып, харын Пентагонга акшаландырышкынны улгаттырып турар, бо дээрге «кем-херектиг, милитаристиг экономиктиг политика-дыр» деп Г. Холл демдеглээн.

Акшаның үнэ чокталыр чоруу-биле демисел программазын чазак администрациязы чарлап турза-даа ооң түңнели чок, шериг бюджединиң болгаш корпорацияларның орулгазын кызырбаан шаанда доллар кризизи уламчылаар деп Г. Холл чугаалаан.

БАШТАЙГЫ ТҮҢНЕЛ

МАДРИД. (СЭТА). Чурттуң чаа конституция төлевилелиниң талазы-биле декабрь 6-да болган национал референдумнуң баштайгы медээзин Испанияның иштики херектер министерствозу дыңнаткан. Аңаа 17980000 хире кижи азы испан соңгукчуларының 67,66 хуузу киришкен. Соңгулдага киришкеннерниң 87,79 хуузу чаа үндезин хоойлу дээш бадылаан, 7,91 хуузу удур бадылаан болгаш 3,5 хуузу дадагалзаан.

Сөөлгү дөртен чылдарның иштинде Испанияга чаа конституцияны мооң мурнунда парламент чүүлдүгзүнген турган. Чаа конституцияны ёзугаар Франконуң эрткен үезин үзе шапкан, фашистиг ёзу-чурумнуң реаксылыг хоойлуларын узуткап турар болгаш сөөлгү чылдарда чуртта болган позитивтиг өскерилгелерни быжыглап турар. Парламентиде кирип турар кол-кол партиялар, ооң иштинде демократтыг төптүң башкарыкчы эвилели, Испанияның Компартиязы, Испанияның социалистиг ажылчын партиязы конституцияны идепкейлиг-биле деткип турар.

Бадылаашкынның баштайгы түңнелдеринге чазак чери таарзынгаан деп, Испанияның иштики херектер министри Р. Мартин Вилья парлалга конференциязынга медеглээн. Испан улус политиктиг бышкан чоруктуң шылгалдазын алдарлыы-биле тудканын референдум көргүскен. Соңгулдалар Испанияның бүгү районнарынга таарымчалыг эрткен, чаңгыс-даа багай үүлгедиг болбаан деп министр чугаалаан.

ҮЛЕГЕРЛИГ АНСАМБЛЬ

Совет Армияның ырының болгаш танцының пат дакпыр Кызыл Тук ордениниг, А. В. Александров аттыг ансамблиинге үлегерлиг коллектив деп хүндүлүг атты тывыскан, а ооң бөлүк артистери ордеппер болгаш медальдар-биле шаңнаткан. Ат-сураглыг бо ансамбльдиң бежен чыл болган оюндыг янзылыг демдеглеттинген.

— Чартык чүс чылдың дургузунда бистиң коллектививис улуг орукту эрткен. Бо үениң дургузунда муң-муң концерттерни миллион-миллион кижилерге көргүскен бис. Программаларны безин чүсчүзү-биле чаартып солаан. Ансамбль баштай тургустунуп турган үезинде Кызыл Шеригниң ыры ансамбли деп адаттынып турган. Баштай аңаа 13 ыраажы турган. Олар Бирги аъттыг шериг болгаш Краснодарның 22-ги дивизияларының дайынчыларынга тураскааткан ырларны боттары чогаадып, чоннуң сеткил-сагыжынга билдингир кылдыр ырлап берип турганнар—деп, ансамбльдиң уран чүүл удуртукчузу болгаш кол дирижёру ССРЭ-ниң улустуң артизи, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Б. А. Александров чугаалап турар.

Ансамбль баштайгы тургускан музыка-литературалыг программаларын база-ла бо дивизияларның алдарлыг эрткен оруунга тураскааткан. Ооң соонда Ыраккы Чөөн чүктүң кызыгааржыларынга аалдап чораан. Чартык чүс чыл болган оюнуң бүдүүзүнде ансамбльдиң коллективи шаанда чораан черлерин катап эргээн. Ансамбльде ам 220 артист бар. Олар дыка хөй черлерни болгаш чурттарны эргип чоруп турар, ансамбльдиң ат-сураа-даа алгаан. Совет Армияның дайынчыларынга, БАМ-ның болгаш Сибирьниң өске-даа улуг тудугларынга олар үргүлчү аалдап чедип, солун концерттерни бараалгадып турар.

Шериг гимнастерка кеткен артистерни делегейниң үжен ажыг чуртунуң чону сонуурган көрген.

Сурагжаан ансамбль Москвага отчёттуг концертин көргүскен соонда база-ла ырак оруктарже үнеринге белеткениң эгелээн. Бо удаада олар Приволжьениң шериг округунга баар, ооң соонда даштыкыже чоруптар.

Бо айның 7-де Чайковский аттыг залга ансамбльдиң 50 чыл оюнга тураскааткан концерт болган. ССРЭ-ниң Камгалал министерствозунуң, ССРЭ-ниң Культура министерствозунуң болгаш чогаадыкчы организацияларның төлээлери бежен чыл оюн таварыштыр бо коллективтиң кежигүннеринге байыр чедирген. Ооң соонда улуг концерт болган. Ук концерттиң программазын ансамбльдиң бежен чыл дургузунда көргүзүп келген программаларының чамдык номерлеринден тургусканы кончут солун болган.

(СЭТА).

Ф. И. Тютчевтиң 175 чылынга

ОРУС ЛИРИКАНЫҢ АЛДАРЛЫГ ТӨЛЭЭЗИ

XIX вектиң классиктиг орус чогаалчыларының аразында төөгүге сурагжып арткан база бир шүлүкчү бар. Ол болза Федор Иванович Тютчев-дир. Аныяк назыны Пушкин-биле деңге эрткен, ооң чоок таныжы, а даразында Некрасов, Л. Толстойнуң бир үежизи чораан шүлүкчүнүң төрүттүнгенинден бээр 175 чыл эрткен.

Тютчев чүгле лириктиг шүлүкчү, чогаалдары колдуунда кыскажак—дөрт-бештен эгелээш, улуг-ла дээрге чээрби ажыг одуруглардан бүткен. Шүлүктериниң саны база шоолуг эвес, чыып кээрге, чаңгыс бичежек номдан ашпас. Ынчалзажок Тютчевтиң шүлүктери орус литератураның эртинелеринге хамааржыр болгаш ооң бодун делегейниң шүлүк чогаалының шылгараңгай төлээлекчилериниң санынче идип үндүрген.

Баштайгы шүлүүн Тютчев он бежитинде чогааткан, а демир-үжүү сөөлгү одуруун бижип турда, чеден харже кирип турган. Ол үениң иштинде Россияга болгаш Европага дыка хөй дүвүрээзиниг, төөгүлүг ужур-утказы болуушкуннар эрткилээн: 1812 чылдың Ада-чурттуң дайынының тиилелгелиг доозулгазының уламындан орус ниитилелге чаартыкчы үзел-бодалдарның күштелгени болгаш декабристерниң тура халыышкыны, польша улустуң хосталгалыг шимчээшкини, 1948 чылдың революстуг частыышкыннары, Маркс биле Энгельстиң «Коммунистиг партияның манифезин» тургусканы, Крым дайыны болгаш Севастопольдуң маадырлыг камгалалы, крепостной эргениң соолганы, Бирги Интернационалдың үндезилеттингени, Гарибальдиниң маадырлыг чоруу, Париж коммуназы...

Бо бүгүнүң алыс ужур-утказын Тютчев чедир билбейн артса-даа, олар чаш үезин дүмбей, помещик суурга туразында эрткен кижиниң медерелинге салдарын чедирип, ооң чогаалдарын чемишчиткен хөрзүн болган. 1820 чылда бижиттинген «Пушкинниң эрге-шөлээге йөрээлинге» деп шүлүүн Тютчев мындыг бодал-биле эгелээни таварылга эвес.

Хосталганың оду чайнап,
Куяк кинчи даажын базып,
Чогаалывыс сергеп кээрге,
Кулчу сеткил хайлы берген.
Чаптанчылар оон кычкаш,
Хамык чонну амырадып,
Чаяан бурган чалбыыжы
дег,
Хааның арнын агарты
чээн.

Пушкинниң «Эрге-шөлээ» деп шүлүүнүң хосталгаже чүткүлдүг хөөнүнге таарыңган хирезинде-ле Тютчев политиктиг туружунуң либералдыг доскудунуң харызында бо шүлүүн демиселден ойталаарынче, хаанны эп-чөп-биле бээрледир деп кыйгырыг-биле дооскан («Ыраажы сен! Ындынналган хылын-биле хаанның чүрээн дүүретпе,—оожуктур!»).

Төрээн чуртунга, орус чонунга изиг ынаа, каргыс ёзуга хөөн чогу-биле Тютчев Пушкинге чоок. Ынчалзажок шүлүкчү бодунуң үезиниң эң мурнакчы хөй-нииты шимчээшкини болур дворян революстулар — декабристерниң шимчээшкининден хоорук арткан. Оон туржук, ол славянофильдерниң реакцылыг политиктиг үзелинге каттышкан. Төөгү Тютчевтиң кошкак талазын хүлээп албаан, а демократтыг, гуманистиг идеяларны илереткен чогаалдарын кадагалап, узун үени өттүр чаа салгалдарның угаан-бодал кежии кылдыр дамчыдып келген.

Тютчевтиң лириказы шаг кылдыр критиканың хажызынга артып каап, сураглыг шүлүкчүлер дег, ат-сураа үнмейн чораан. Ынчалза-даа Пушкин, Некрасов, Чернышевский, Добролюбов, Л. Толстой болгаш өске-даа улуг орус чогаалчылар барык шупту Тютчевтиң лириказын бедии-биле үнелээн. Ону В. И. Ленин база сонуурган, хүндүлеп чораан. Амгы үеде Тютчев поэзияга ынак кижилерниң эң-не ынак шүлүкчүлериниң санынга кирип турар.

Тютчевтиң чогаалдары дээш ооң үезинде-даа, соонда-даа йөп удурланышкак хөй-нииты политиктиг лагерьлерниң аразынга чидиг демисел чоруп келген.

«Арыг уран чүүлдүң» таалакчылары (60—80 чылдар), сөөлзүредир декадентилер Тютчевти боттарының угу деп шынзыктырар дээш оралдажып турганнар. Демократтыг, марксисчи чогаал эртеми ындыг оралдажыгларның чүгле хоозун, үндезин чогун көргүскен эвес, а харын-даа Тютчевти ылап-ла улусчу, боттуг амыдыралда быжыг тептинген шүлүкчү дээрзин бүзүрелдиг бадыткаан.

Езулуг гуманизм, кижизиг чорук — Тютчевтиң лириказының узун назынының кол дөзү. Шүлүкчү бодунуң чурталгазын-даа, улустуң амыдыралын азы бойдусту-даа бижээнде, чүгле боттуң хуузу-биле кызыгаарлаттынмаан. Ооң сеткил-бодалдары өске кижилерниң ишти-хөңнүнге чоок. Тютчевтиң чогаалдарының кырывас, улусту бодунче хаара тыртып турар ужуру мында.

Хөй-хөй шүлүктеринге Тютчев төрээн чонунга ынаан, ооң чединмезин, түрегделин дээш сагыжының аарыын сиңирген.

Шак бо чыдар түреңги суур,
Шак бо турар ядыы
бойдус —
Томаарарган төрээн черим,
Доңнашканым орус оран!

Ылым-чылым бүдүжүнде
Элдеп, чажыт чырыткыны
Кадагаты хары карак
Эскериптер шаа чок ийин.

Орус революстуг демократияның башчызы Н. Чернышевский биле тарамчыннарының ыраажызы Т. Шевченко бо бичии шүлүктү магадап демдеглээннер. Ол чөптүг. Дарлалга, чединмес чорукка бастырза-даа, алыс бодунда күчү-шыдалы эгээртинмес улуг улуска хүндүткелди, идегелди бо одуруглар сөглеп турар.

Тютчевтиң чогаалы чаасканзырган, хагдынчак чоруктан хостуг. Ооң лириктиг маадыры ишти-хөңнүнүң чежемейниң-даа хуу, нарын чурталгазын илередип турар болза, ол бодун улустуң, чурттуң кезик-чамдыы мен деп медереп, сеткип турар. Бодунуң хуу «делегейинден» уштунмас, харын-даа ону чүден артык ыдыкшыдар символистерден Тютчев ооң ужурунда үндезини-биле ылгалдыг. База шак-ла ооң ужурунда Тютчев орус национал амыдыралдың шылгараңгай чурукчузу, Россияга реализмниң адазы А. С. Пушкинниң чогаалдарын канчаар-даа аажок үнелеп чораан.

Урут чашта ынакшыл дег,
Россия сени черле утпас —

деп, улуг шүлүкчүнүң өлүрткенинге холбаштыр бижээн шүлүүн Тютчев ынчаар дооскан.

Тютчевтиң шүлүктериниң дыка хөйү бойдус дугайында. Бойдус лириказының чогаалдары-биле ол төрээн чуртунга, амыдыралга кызыгаар чок ынаан хөй янзы хевирлерлиг шүлүктеп ырлаан. Кижи төрээн черин чүден артык хайыралаар, оон-биле хиннеш деп идея Тютчевти үргүлчү сорук кирип чораан.

Төрээн бойдузунуң чурумалдарын шүлүкчү кайгамчык чылыг болгаш сергек, оптимистиг хөөн-биле дүрзүлеп тургускан. Школачыларның номчулга номундан чыда калбас апарган «Часкы суглар» деп шүлүктеп-даа чамдык одуругларны сактып көрээлиңер.

Хову харлыг хирезинде
Кылаң суглар хөлзеп үнду,
Коргаалдарны өттүр чүткүп,
Кыйгы салып, маңнап
турлар.
Оңгаар-дескээр кыйгызы бо:
«Час-даа келди, час-даа
келди!
Оолдары бистерлерни
Шала мурнай аъткарыпты».

Тютчевтиң шүлүктеринде бойдус өлүг эвес, соксаал чок шимчеп, чурттап турар. Бойдуста чүвелерни кижиге чүүлдештирип, «кижизиглеттирген», улустуң амыдыралын, сеткил-сагыжын чуруп, сөглеп үнүп кээр талазы-биле Тютчев кымга-даа дөмейлешпес онзагай шүлүкчү деп санаттырып турар.

Черле ынчаш бойдус-биле кижиниң тудужун Тютчев кайгамчыктыг лириктиг күш-биле илереткен. «Далай чалгыы, чоргаар чалгыым» деп шүлүкте лириктиг маадыр делегейниң күчүлүг бүдүмелинге—далайга бүгү боду-биле бердинген кижи боор турар.

Далай чалгыы, чоргаар
чалгыым!
Мырай оожум кыннып
бергеш,
Бырланайндыр ойнап
чыткаш
Таан чараш апаар сен
ийин.
Хөлбең дээрни көрүнчүктеп.
Хүнче көрүп хүлүмзүрүп,
Дүп чок суугну дүңдере
сөп.
Дүржоктаны бергенинде.
Чылыг, ынак сеткил сиңген
Сымыраның меңээ эргим,
Шорулгактыг, түрлүг
чугааң.
Човуурнаарың база оңаа.
Чаражыңга илбилеткеш,
Салымымның берге шаанда
Сеткилимни, сеткилимни
Сээң дүүңде ажаап кээн
мен.

Тютчев бойдустуң кайгамчык уран чурукчузу болурундан аңгыда философчу шүлүкчү боор арткан. Кижилерниң амыдыралы, бойдустуң, төөгүнүң болуушкуннары ооң шүлүктеринде лирика-философтуг боданыышкыннар-биле чыраттынган.

Өлүм мурну дембээрелим,
Өжүп бадар сөөлгү шагым
Чежемейниң берге болдур,
Угаан шаңы сактыышкыннар
Уттунарын эскерер дег
Улуг аарыг сеткилде чок.

Тютчевти лириканың чаяаттынган төлү диксээвис кээр. Сорунзалыг, уянгылыг хөөнү-биле ооң шүлүктери кижини бодунче чайгаар хаара тыртып кээр. Шүлүкчүнүң чогаадыкчы аянының хыын тыва берген номчукчу аас-кежиктиг, хөрек-чүрээ чырыткылыг өөрүшкүден байырлап чоруур.

Сеткил-бодалдың шыны, күштүү-биле база ону ылап, чиге илередир шидизи-биле Тютчевтиң үе-шагга оңмаан лириказы бөгүн-даа, моон соңгаар-даа биске чоок, үнелиг.

А. КАЛЗАН,
филология эртемнериниң кандидады.

ЧЕДИИШКИННЕРНИ КҮЗЕВИШААН

Аныяктарның болгаш студентилерниң XI Бүгү-делегей фестивалының киржикчизи, Кызылда башкы институдунуң 5-ки курсчузу Надежда Петровна Анисимова Кур чер школазының өөреникчилери-биле ужуражып, бодунуң көргени солун чүүлдерни өөреникчилерге сонуургаткан. Ол хире улуг, делегей ужур-утказыг аныяктар чыыжының киржикчизин дыңнап, ооң бодун көөрге безин холчок солун чорду.

Надежда Петровна Хосталга ортулуу — Кубаның найысылалы Гаванага 9 хонуктарда чурттап эрткен үелеринде эң-не сонуургаан чүүлдеринге доктааган. Ылаңгыя Канаданың аныяктарының төлээлери-биле таныжканын, дыл, домаан билишпес улустар-биле имнежип, чуруп тургаш бот-боттарын билчип алганы кончуг солун болганын Н. Анисимова сонуургаткан. Фестивальга 145 чурттардан 2 миллион ажыг төлээлер киришкен, а чүгле Совет Эвилелинден 3 муң оолдар, кыстар киришкенин өөреникчилер билип алганнар.

—Ыры, танцыны чүге деңнээр. Эң ылаңгыя бистиң Төрээн чуртувустуң ырлары хөйү-биле ырлаттынганы бисти кончуг өөрткен. Революция шөлүнге фестивальдың хаашкыны 3 шак үргүлчүлээн. Кажан бистерни куба өңнүктеривис үдеп турда, бүгү делегей бисти үдеп, ырлажып турганзыг болган. Ынчангаш делегейниң чыылган бүгү аныяктары делегейге быжыг тайбыңны тургузарынга оларның энергиязы, күжү, талантызы улуг күш дээрзинге бүзүрээр бис—деп, бодунуң чугаазын ол дооскан.

Келир үениң аныяк салгалын кижизидип, өөредир башкы Надежда Петровнага өөреникчилер улуг чедиишкиннерни күзээннер.

Э. ТЕЖИТ.

Грузияның цитрус ажыл-агыйларынга естүрген 150 муң тонна кат-чимизин ажылчы чоннарның Чаа чыл столунга салыры-биле чүдүрүп чоруткан.

Республикада цитрус ажылын индустриалдыг үндезинче шилчиткен. «Цитрус» деп чаа каттыжыышкында специализастаан 38 совхоз кирип турар. Каттыжыышкында бодунуң машина-трактор паркы, септелге мастерскаялары, заводтар бар.

Чурттуң үлетпүрлүг төптеринче он-он муң тонна мандариннерни чоруткан.

ЧУРУКТА: Аджар АССР-ниң Ахалшенде совхозунда мандарин чыып турары. Мурнуку одуругда — Маро Деканадзе.

Н. АНАСТАСЬЕВТИҢ фотозу.
СЭТА-ның фотохрониказы.

ЧАА ПРОГРАММА-БИЛЕ

Ленинчи комсомолдуң 60 чыл оюнга тураскаадып, Тываның күрүне филармониязы чаа концерт сезонун ажыдып, «Аян» бөлүүн организастап тургускан. Ансамбль солун программалыг концерти-биле бистиң районга аалдап чораан. 14 кижи составтыг бо бөлүктү Анатолий Сержин-оол удуртуп чоруур.

Бистиң суурнуң чурттакчылары артистер Александр Хертектин, Ира Монгуштуң, Вера Тюлюштуң, Екатерина Бады-Суурнуң оюн-көргүзүүн улуг сонуургал-биле көргеннер.

Д. ООРЖАК.

Өвүр район.

АГААР

Бөгүн Кызылга шокар булуттап, эртен биче хар чаар, хадыырлап, чыварлаар, дүне 27—29, а хүндүс 16—18 градус соок.

ШЫДЫРАА ЧЕМПИОНАДЫНДА

Шыдыраа талазы-биле республика чемпионадының үшкү салыынга чамдык өскерлиишкиннер болгулаан. Соңгаарлаттынган оюнга арыг удуг санын алган «Урожай» спортчу ниитилелдиң чемпиону Ө. Бегзи үшкү салыг үезинде бодунуң чаңгыс чер чурттуу Шаалый Монгушка уттурган.

Спорт мастеринге кандидат Н. Шишигин маргылдааны эки эгелээннерниң бирээзи. Ол бо удаада П. Артамоновту утташ, 3 салыгдан 2,5 санны ап, маргылдааның арткан киржикчилерин баштай берген. Н. Шишигин республиканың бирги чери дээш маргылдааларга 18 катап киришкеш, 14 удаа чемпионнаан. Ооң соонда Өвүрнүң шыдыраачызы К. Ооржак бир катап, ам бо чемпионатта киржип чоруп турар М. Адыг-оол ийи чыл улаштыр ол аттың эдилекчилери болган. Эртен чылгы маргылдааның тиилекчизи В. Луканов чаңгыс-даа кижиге уттурбайн, чемпионатка төлептиин көргүскен. Аныяк шыдыраачы бо чылын ол бедик атты бодунга арттырар дээш соруктуг туржуру чугаажок, а арткан ойнакчылар база спортчу узун демиселдиң хүннеринде хоомай эвес ойнап, чараш салыгларны көргүзери билдингир.

Херээжен улустуң чемпионадында 12 кижи ойнап турар. Ийи салыг соонда Г. Ондар, Л. Соколова, Т. Сидоренко аштырыышкын чок ойнап турар.

С. ДАҢЗЫ.

ЛУЖНИКИДЕ

МОСКВА. Лужникиде В. И. Ленин аттыг Төп стадионнуң улуг спорт аренази. Олимпий оюннарының үезинде аңаа оюннарны ажыдарын, хаарын эрттирер ол мшкаш аът спортунуң маргылдаалары, бут бөмбүүнүң шүүлде оюну болур.

В. МАСТЮКОВТУҢ фотозу.

СЭТА-ның фотохрониказы.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ДЕКАБРЬ 10-ДА

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

10.00—**«Үе».** Информастыг программа.
10.40—**«Зарядкага чыскаалыңар!»**
11.00—**«Улустуң хөгжүм херекселдериниң оркестри ойнаар».** Таллинден дамчыдылга.
11.30—**«Будильник».**
12.00—**«Совет Эвилелинге бараан боор тур мен».**
13.15—**«Тоол аалдап келген». «Хааның бир күрүнеде».** Мультфильм. РСФСР-ниң алдарлыг артизи В. М. Леонтьева кинриалдс сөс чугаалаар.
14.05—**«Шуптузун билип алыксаар мен».** «Киножурнал.
14.15—**«Музыкалыг киоск».** Дамчыдылганы Э. Беляева чорудар.
14.45—**«Көдээге дамчыдылга».**
15.45—**«Театр шииzи».** А. Арканов. Г. Горин—**«Улуг бажыңның бичии комедиялары».** Москваның сатира театрының шиизи.
18.25—Чурттуң күш-ажылчы коллективтеринге тураскааткан бөлүктен **«Орук»** деп документалдыг фильмниң баштайгы көргүзүү.
18.55—**«Кино аян-чоруктар клуву».** Дамчыдылганы Ю. А. Сенкевич чорудар.
19.55—**«Даарта кырган-аваммың төрүттүнген хүнү».** Мультфильм.
20.15—**«Делегей байдалы».**
20.50—**«Силерниң чагааларыңар-биле».** Музыкалыг программа.
21.30—**«Нувель де Моску»** солуннуң шаңналы дээш фигурлуг чунгулаашкын талазы-биле делегей маргылдаазы. Эр кижилер. Хостуг программа. В. И. Ленин аттыг Төп стадионнуң Спорт ордузундан дамчыдылга.
22.30—**«Үе».** Информастыг программа.
23.15—01.10—**«Нувель де Моску»** солуннуң шаңналы дээш фигурлуг чунгулаашкын талазы-биле делегейниң маргылдаазы. Спорт танцылары. Хостуг программа. Херээжецнер. В. И. Ленин аттыг Төп стадионнуң Спорт ордузундан дамчыдылга. Төнгенде — медээлер.

ДЕКАБРЬ 11-ДЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

КЫЗЫЛДАН

18.00—Ойнаарактар фильмнериниң программазы: **«Өңнүктер берге байдалга таварышканда билчир», «Кырган бөрү болгаш аныяк Пуфик», «Арга-арыгга кыштың дүшкени».**
18.50—Телемедээлер.
19.00—**«Челээш».** Спортчу үндүрүлге.
19.30—**«Чепеск чок ийи херээженни дөрт катап боолааны».** Документалдыг фильм.
19.50—**«Улусчу контроль».** Дамчыдылга.
20.20—Киножурнал.
20.30—**«Партия амыдыралы: отчёттар болгаш соңгулдалар».** Дамчыдылга.
20.55—Телемедээлер.
21.10—Чарлалдар.
21.15—23.00—Тываның хөгжүм-шии театрының шиизи.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

САДЫП АЛЫКЧЫЛАРНЫҢ КИЧЭЭНГЕЙИНГЕ

Кызылдың аъш-чем садыының № 32 (Октябрьская кудумчузу 25), № 26 (Октябрьская кудумчузу 31), № 43 (Беспалов кудумчузу 15), № 19 (Трудовая кудумчузу 8), № 22 (Кирпичная кудумчузу 2), № 29 (Шевченко кудумчузу 113), № 40 (Кочетов кудумчузу 94), № 20 (Ленин кудумчузу 42), № 13 (Найырал кудумчузу 21), № 42 (Правобережная кудумчузу), № 56 (Маяковский кудумчузу 2), № 38 (Промышленная кудумчузу 69), болгаш № 15 (Каа-Хем кудумчузу 52) магазиннерде өрттетпээн хой баштары садып турарын дыңнадып тур. 1 кг хой бажының өртээ 0—95 копеек.

Хой бажының эъдинден болгаш мээзинден кылыр чамдык чемнерниң рецептизин силерге саналдап тур бис.

СОУС ХОЛААН БАШ ЭЪДИ

Хой бажын өрттеткеш, изиг суг-биле чуп, арыглаар. Ооң кырынче соок суг куткаш, бир шак эртерге чуур, ооң соонда ылбырадыр хайындырар. Баш эъдин сөөгүнден адыргаш, үске быжырар. Үүрмектей кескен морковьту, петрушканы, согунаны ааы быжыргаш, томат-пюрени немээр. Баш эъдин, өске-даа холуктарны холааш, ооң кырынче сметаналыг соусту кудар, 30 минута иштинде хайындырар. Гарнир кылдыр хайындырган азы быжырган картофельди, огурецти азы ажыткан капустаны салыр.

СОУС ХОЛААН ХАЙЫНДЫРГАН МЭЭ

Чиг баш мээзинин картын ажтааш, 1 кг морковьтуг 1—1,5 литр соок сугга салып каар. Дус, уксус, ногаалар немээш, хайынгыже тургузар, чоорту хайындырар, 25—30 минута иштинде хайындыргаш, ол-ла суунга соогуже чедир тургузар. Бүдүн мээлерни 2—3 кезек кылдыр кескеш, ооң кырынче бустуг соус кудар, хайынгыже чедир изидер. Рис кашаны азы картофель пюрезин гарнир кылдыр бээр.

БЫЖЫРГАН МЭЭ

Хайындыргаш, сооткаш, баш мээзин чугаладыр кескилээш, дус, перец каар, үске ийи талазын быжырар. Столга салырда картофель азы картофель пюрезин гарнир кылдыр немей салыр, мээниң кырынче ээлдирген слива үзү кудар, ооң кырынга ногаан петрушканы болгаш койнутту немей каар.

Хой бажындан аажок чаагай амданныг янзы-бүрү мүннерни база белеткеп болур.

КЫЗЫЛДЫҢ АЪШ-ЧЕМ САДЫЫ

«МОСКВИЧИЛЕР», «ЖИГУЛИЛЕР» ЭЭЛЕРИН МАНАП ТУРАР

1978 чылда РСФСР-ниң акша-бараан лотереязының Чаа чылга тураскааган үндүрүлгезиниң ойнаашкыны декабрь 29—30 хүннеринде Калуга хоорайга болур, ооң киржикчилери «Москвич» деп 100, «Жигули» деп 100 машиналарны ойнап ап болур.

Ойнап алыр өске-даа чүүлдерниң санын көвүдеткен. Оларның аразында «Урал», «Иж-Планета», «Восход» маркаларның мотоциклдери, янзы-бүрү маркаларның радиоприемниктери, эр, херээжен кижилерниң шактары, соодукчулар өске-даа чүүлдер бар.

Чаа чыл үндүрүлгезинде акша ойнап алыышкыны база хөй. 500 рубльди ойнап алырын көрген.

Чаа чыл үндүрүлгезинде 10600 муң ойнап алыышкыннарны киирген, оларның ниити түңү 18 миллион рубль боор турар.

Билеттерни ажаалга кассаларындан, садыг бүдүрүлгелеринден, харылзаа салбырларындан, кинотеатрлардан, вокзалдардан садып ап болур.

Чаа чылдың лотерея билеттерин садып алырынче дадажыңар, ол дээрге, Чаа чылда силерниң төрелдериңерге, чоок кижилериңерге эки белек болур.

АЖААЛГА КАССАЛАРЫНЫҢ ЭРГЕЛЕЛИ

Шкала назыны четпээн уруглар албан черлеринге ажы-төлүн тургузар кижилер 1978 чылдың декабрь 11-ден 1979 чылдың февраль 11-ге чедир үеде уругларын тургузарының дугайында бүрүткелин чаарты кылдыртырын хоорайның улус өөредилге килдизи дыңнадып тур. Чаарты бүрүткээр ажылды среда болгаш четверг хүннеринде эртенгиниң 9 шактан кежээкиниң 6 шакка чедир үеде чорудуп турар.

Чаарты бүрүткээр ажылды чогуур хуусаазында кылырын хоорайның бүгү чурттакчыларынга дыңнадып тур.

КЭЭР ЧЕРИ: Кызыл хоорай, Кочетов кудумчузу, 39. Телефону 2-46-66.

КИНО

ДЕКАБРЬ 10-ДА

«НАЙЫРАЛ»: **«Айыылдыг оюннар»** 9.00, **«Читкен чагдак»** 10.40, 13.50, 17.00, 20.10 шактарда.

«ПИОНЕР»: **«Киночыынды»** 9.10 12.20, **«Кобра» операция»** 10.30, 13.40, 15.30, **«Тапывазым херээжен»** 17.20, 20.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: **«Карлос Эспинозаның хүн демдеглели»** 11.00, 13.00, **«Үр ээп келиишкин»»** 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: **«Кортик»** 9.30, 11.00, **«Мээң ээлдек, часыг аңчыгажым»** 13.00, 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

ДЕКАБРЬ 11-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: **«Дөрт мушкетер»** 10.00, 12.40, 15.20, 18.00, 20.40 шактарда.

«ПИОНЕР»: **«Шак азыылдап турда»** 9.10, **«Тоол турган»** деп киноклуб 10.40, 15.20 **«Читкен чагдак»** 12.15, 17.00, 20.05 шактарда.

«ВОСТОК»: Киночыынды 15.00, **«Үр ээп келиишкин»** 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: Киночыынды 15.30, **«София дуганынга частыышкын»** 17.00, 20.00 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ:
индекс 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчызының 2-35-24, 2-31-75, харысалгалыг секретарьның 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-22-64, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17531. Чагыг 2741.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыышының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—01358